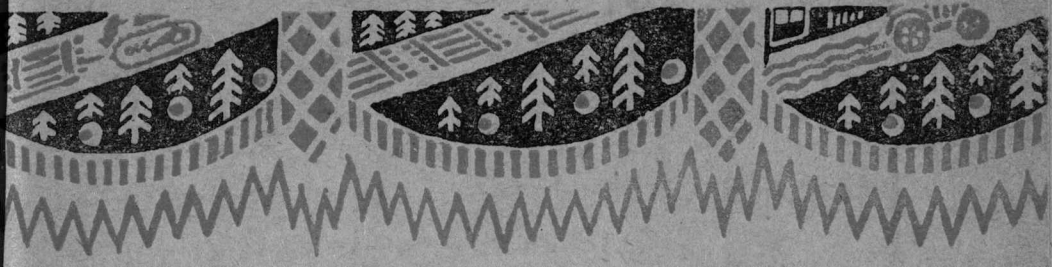
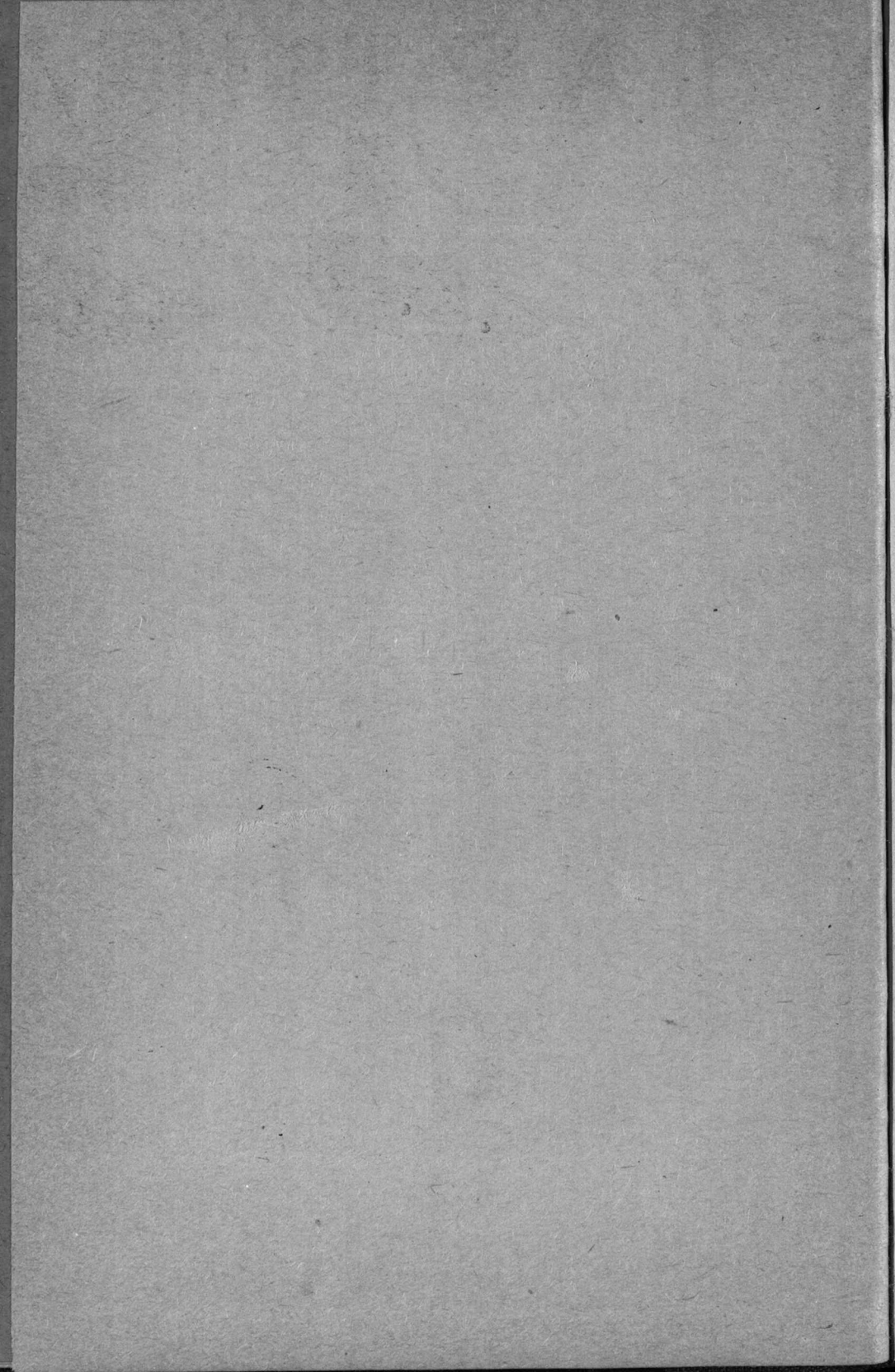

5
ROADWORK

9

1 9 3 5

У Д А Р Ы І К

НЖ Коми
1-1а

ХУДОЖЕСТВОА СӨВЕТСКӨЈ ЛЫҒАТУРА
КОМИЖУРНАЛ

ЛЕЗО СӨВЕТСКӨЈ
ПИСАҒЕЛЖАС СОЈУЗЛОН
КОМИ ПРАВЛЕНИЕ

№ 9
1935 во

КОМИ ГОСУДАРСТВЕННОЈ ИЗДАТЕЛЬСТВО

У Д А Р Н И К

КОМИ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖУРНАЛ

ОРГАН КОМИ ПРАВЛЕНИЯ ССП

ПОД РЕДАКЦИЕЙ:
М. ДОРНИНА (Отв. редактор),
И. ИЗ'ЮРОВА и П. ШЕБОЛКИНА

№ 9

СЕНТЯБРЬ 1935 ГОД

БАЈАРСА ИВАН

Г А Ж А Ј А Г Ы Н

Јенеж шөрын козув—
Мича өгыр чір.
Рытја кыа банын
Ворсіс өміз вір.

Керөс горув бокын
Копрасіс шаң ңыв.
Сылыс жарлун зојсө
Морт ңекор ез кыв.

Вөрлөн кыліс сорні,
Голгіс олөм шуд.
Морөс пыщыс бостіс,
Востіс том веж луд.

Жужыд керөс гора—
Јургө пожөм јаг.
Пожөм туган јылас
Шпорөдчө гөрд плаг.

Керөс сігөр вылын
Барк вітө-квајт.
Бі југөрјас зірыд—
Көт те карөн чајт.

Ташөм шемөс рытө
Локтас өмөј он?
Ывла авја ныв код,
Кадыс—том збој зон.

Кывтас војлөн шемөс,
Сафмас лунлөн лов.
Вөрлезыслөн јагвыв
Шыңитөв оз ов.

Мыскөм керка горөн
Брунакылө вөр.
Гажа ужлөн горыс
Јаг пыщкө оз төр.

Кыг-нө вöрас гажыс?
Кыг-нө мылалун?
Боши вöрлөн важыс,
Вочöж учан ун?

Кажис сетчö вöрас
Кисмыс мича ныв.
Важис аскöд сөрғыс
Ужлыс лечыд кыв.

Мича нывкöд гозжөн
Воис верстö зон.
Сөвман визув жöзкöд
Ужöй дуран он?

Пила помыд кias—
Пила сожö пу.
Немөвöйжа нia
Корсö кынмөм му.

Нia бөрса пожом,
Пожом бөрса коз.
Пöстат вылын воссö
Пуяслы гинвоз.

Војыв вöрлөн тани
Зарны петан цех.
Тасаң мөдас мунны.
Тујыс куч-öd! Ек!

Чемик, туј i трасса.
Посны, гырыс ју.
Ежва, свина, Сариз,
Сариз сајса му.

Мунö лунын, војын,
Вөрös коллö морт.
Вөрлезыслөн секи
Ылö коллö горт.

Вөчөм вöрлөн кыщов
Ыжыд, паскыд, куч.
Серт-öd, ужыд визув,
А ударнык оз уч.

Ставыс ветлö коқјыв,
Мортлөн пуö уж.
Грымгы ужлөн вермөм!
Вөрјаг вывти вуж!

ПЕД ГЕН

Г Е Р А К У К

ПОВЕГГ 1)

6.

Лымја ердјас вывті түріс көлөкөлчүк шы. Вөв кок улыс качіс јуж лым.

Вөла кежіс міртуј вылыс, һедыр мыгті пыріс сиктө да кыскө друг чукөрмөм понјаскөд локтіс колхоз правленіје дорө.

Тажө локтіс пошта. Пошта вајіс выл гагетјас...

Варов Варук војбыд гінсө ез куңлы, пыр ојзіс да волпасас бергаліс. Төрытсаң матөвоіс піңнас. Заводітіс лылыны да лылыны, көт сгенө кај сесга. Мыјкө удітіс жө мөвпавны војбыднад. Сөкыд ізјөн сөлөмсө мичкіс кушөмкө шог. А кушөмі, ачыс прамөја ез төд. Нисө Оһө Олеканлөн дојмөмыс сешөма імітіс, нисө скөт каргаын луныс-лун төлк вошөмыс јіріс сөлөмсө.

Асјадор сетчө-жө јешчө кушөмкө пон матөвоштыны заводітіс: омлалө өшіңулын, сөлөм кафтө. Медбөрын сешөма дөзміс Варук, төбеіс да петаваліс роскавны сіјөс.

Асылың чеччіс һемортөн. Ез-һін көсјыв гортгыс петны, но быт колө вөлі віңөдлыны мыј-һін скөт картаын вөчсө. Војдөрлун вајісны кын һищ, лунтыр сывдісны, а төрыт Варук щөктыліс волсавны.

Өті војыс төдчымөңја імітіс сылы. Мича сінјасыс вөјыштісны, доргөгөртіныс лөзовмісны, щөкалыјасыс јосмыштісны. Шоныд шаллө төбсөмөн муніс скөт картаө.

Түјсө толөма. Гынсапөгыс сөкыда чукталө лым піыс. Гашкө мшнөј сөкыда талун кажітчө Варуклы-да. Мустөмміс тајө тујыс сылы. Мустөмміс скөтһицајаскөд піңасны, мустөмміс волөс јылыс быд лун каңгыны правленіјеын, мустөмміс ставыс.

Варук воңыв төдіс, кызі востас карта да чужөмас паркһитас ул ру дук. Важ местајасыныс аңдас һајт рушкы-

1) Заводітчөмсө віңөд 5-6 да7-8 №№-јасыс.

јаса мөсјасөс, кылас налыг ымзалөмјассө. Воэыв төдіс да сы вөсна сөкыда чуктөдаліс лым пышкыс гынсапөгјассө.

Думнас ассө відіс: коліс-жө јур сіравны сетчө. Ез-кө көсјыс ескө, ез ков өні мајшасны, шог ез вөв...

Скөтһицајаслөн ештө-һын вөлі ідрагөмныс. Варук пыріс да һинкөмасіс гынсапөг вылас, сесса кышовтіс карта пышкөссө.

Картаын вөлі шоныд. Мөсјас кокјаснаныс лојісны кічер һајтсө, азыма сојісны турун.

Варук кышовтіс картасө да піңыс нөшта лечыджка боссіс јонтыны. Јонтөмыс паскаліс піңан куғалаыс.

— Волсалінныд һищсө?—јуаліс Каретлыс, һеламын арөса скөтһицалыс, кодөс ас зілун да старанһөыс вөсна радејтліс сарја. Карет сылөн ошјысантор вөвлі. Сылөн мөсјасыс век пывсаныс петөм кодөс. І өні-на најө медсөстө-мөг да медјајаөс.

— Волсалім,—мургана гөлөснас шыасіс Карет, чышкыштіс кісө јубка бөжас да лөгөдіс чышјансө. Тајө—гырыс сінјаса, кос чужөма, суктөм чуқырјаса лапкыдык һывбаба. Ветлөдлө кынөмсө воэө чургөдөмөн. Кык во сајын-на сіјө кага вајіс. Верөссајө петавліс дасквајт арөсөн, і быд во рушкуасліс. Даскык кага вајөмлаыс і ыждіс кынөмыс. Кызвын челадыс куліны, а һөмыс быдмісны. Сешөм оләмыс і төдчіс Каретлы—быдмыны прамөја ез уфит, воэ пөрыгміс да һеламын арөсөн зормыны-һын кутіс. А ужавны век-на ужалө.

Карет медвоэза вонас пыріс колхозө. Сетчөз семјыс ез петавлыв гөлуныс. Ыжыд һафејаөн пыріс колхозө да уж вылын век вөлі медвоэзаөн. А өні, кор колхоз кутіс петкөдны немөвөјја гөлуныс, кор щыг жаг-гөрөдыс кутіс лічавны, Карет ез-һын мөвпыштлыв колхозыс петны. Кувтөзыс-һын јітчіс сыкөд. Сы вөсна і шогаліс сөлөмнас, кор аззіс скөт картаыс лад вошөмсө.

Карет гораа сулыс воэдөра помас.

— Волсалім. Візөд. Шулі ме, міга һищкыс төлкыс шыргыж ыжда лоө. Һищкыд нөшта-һын кічөртас.

Карет бостіс сарөгөс кінас һищсө.

— Тајө-нө волөс, прөсті господі! Пежалам мөсјасны-мөс зікөз, тыдалө, һинөмө воштам коңөрјасөс. Колхозад оз-жө ескө ков сізтө-да.

Көсјіс Варук мыјкө сешөмтор шуны, мед піңыс дојыс лаһтлас, да јандыгіс пөрыс мортыс.

— Мыј-нө ме вөча сесса? Сукжыка волсалөј, дашкө шогмас.

— Көтөк век сукты,—бергөдчис мунны Карет.—Кор-нын дарҗаыс воас, кулҗасыс-кө кыскөмаөс-а.

— Дарҗа! Дарҗа!—сөлөмас кучкис Варуклы. Вирыс пөс гыөн коҗыштгис јурас...—Мунис-тај, шывјалө-тај карын. Енов-тис-тај тјан Дарҗаныд!—Варуклөн лөга југјалисны мича сін-јасыс, гөлөсыс лечыда јургис. Јурсө копыртис да көсјис пет-ны, но секи бурещ паныд пырис Јелук.

Чужөмыс Јелуклөн ворсис серамбанөн, лолыс тырөма. Пасыс кичавтөм, тыдалө сиз вылас павскыштөмөн котөртөма татчө Јелук.

— Мыј ме тјанлы ваји, мыј ме тјанлы ваји!—кисө јур-вестас кутөмөн тыр гөлөснас шыагис сјјө. Кіас вөлі гаҗет. Карет, нывјас, рөдтөј татчө! Варук, виҗөд-жө!

— Мыј-нын бара вајөмыд, мутивөј,—кысаңкө пелөссаң-кылис Каретлөн мургана гөлөсыс, сесса мөс зад сајыс ты-довтчис чурвиҗан кынөмыс, а кынөмсө вывсаңыс асыкалөма паскыд тасмаөн. Карет да мукөд скөтҗиҗајас локтисны Јеле дорө. Јеле паскөдис гаҗетсө.

— Коди тајө?—чуҗнас индис дарҗа портрет вылө.

— Аңөј, аңөј!.. Збыл-тај сјјө!

— Дарҗаным і ем.

— Вот і на!..

— Га-аҗетө вескалөма.

Скөтҗиҗајас шенҗисны, җимкофасисны, зырғисны гаҗет гөгөр.

— Вот і на,—ладвејјасас кіјаснас швачкис Карет.—Олан, олан да гаҗетө ласкасны чужөмтө. Вот і сивө... А сивө-жө-нын тајө і ем...

— Заслужитан-кө і тенө печатајтасны,—шуис Јелук.

— Ме-енө!..—қик збылыс чујмис Карет.—Менө-нө мы-јыс. Лант, мутивөј. Вистав вај, кор ачыс воас, дарҗаыс?

— А регыд-нын колө воны: тајө лунјаснас коркө виҗчыөөј.

— Сјјө-өд і ем,—ышловҗис Карет да сінјассө нуөдис карта пышкөсті, бытө медвоҗыс-на аҗҗис.—Ок-ок-ок прөс-тө да господі, талун мыјкө коскөј јукалө. Мыј ескө вол-савны тајтөјасөјлы. Көнкө горт дорын ізастор вөлі, җас-жө ветла куралышта.

Карет кичалис коска пассө да мөдис. Сјјөс ставөн кол-лөдисны сінјаснаныс. Мукөд скөтҗиҗајас чөвлаңтөмөн оліс-ны, кытчөҗ сјјө ез сајав.

— М!.. премірујтөмаөс,—вомсө пыткыртліс Варов Ва-рук, сетис гаҗетсө Јелуклы да туркі-таркі котөртис.

— Сулавлы, Варук!.. Варук сулавлы,—чукөстліс Јеле, но

мөдүс ез-нын бергөдчыв. Вегылтис куф сарапана бөжнас да петис.

— Мыј талы ез лөсав?—шемөсмыліс Јелук, кусналіс гафетсө да суніс пішөгас.—Быдсама-жө јөз ем. Мукөдкөд немтө өтлаын колмөдан, а век он вермы төдмавны помөф.

— Аззылін, Луба, дарјасө? Ен-на аззыв? Гафетө мас-көмаөс! Со збыл, ог пөрјав. Оні мјанкөд сјјө оз і кут сор-һитны. Мајбыр, чинө-һин сјјө выслужитчис. Шывкһитис карө, скөтсө еновтис, емсө і абусө, көнкө, сөріс-ошјысис, вот і вес-каліс местаө. Гашкө карас і колччас-да, феревна пыдөсад оз-һин і лок-да... Ној костюмөн премірујтөмас, Луба. Со збыл, ог пөрјав!—Тазік сорһитис Варов Варук колхозһица-јаскөд паныдасігөн. Нарошнө кежавліс Лати Ода ордө да бур здук сени пукаліс. Офукө ез прөста сјјө кежав. Офук-лыс удачасө быдөн төдөны. Мыјкө-кө сјјө кывлас мбө аззыв-лас, лун көф вој сөгса, а суседө петавтөг оз-һин вермы овны. Уғаніныс чеччас да котөртлас-жө-һин мөдөс палөдны. Мукөд дырјі дыржык-кө оз сурлы сукласны, жугымылас быдөн.

— Но-тај, вот-тај!.. Фівө-тај!—кывзис Варукөс Офук да кывбөритис. Кыкө-кујимыс заводитліс-һин чечывны, быдысыс Варук бөр местаас пуксөдліс сјјөс да нөшта кывзыштны щөктыліс.

— ...ҫік выл ној костюмөн премірујтөмас, Офук. Со збыл, ог пөрјав.

— Веріта, веріта. Кызі-нө теныд он веріт. Но-тај! Вот-тај! А мыјыс-нө премірујтөмаөс сјјөс, Варук?

— Морыс төдас. Бура-пө скөтсө виқөма, сіз гижөны. А пыравлы, Офук, виқөдлы мөсјассө. Жалыд көһөрјас вылө петас. Сізі і еновтис, намім моз вилскөбтис карө. Карчіөн гашкө көсјө лоны-да? Ме бара сылыс һајтсө ог кут весав-ны. Да-ј ті, колхозһицајас, енөј кералөј лыс пажындтө. Мед ачыс кералө. Зев-тај ескө вылө пуксөма-да, мед керасыштас.

— А, ферт! А, ферт,—інас ез ошјы Офук, бытөө кок-пыдөсјассө сылыс терпиттөма гилөдөны.—Час ме петавла, Варук; мөгторјөн петавла орчча керкаө. Пырыспыр бөр воа. Олышт колөкө. А фівө-тај те висталін. Но-тај, вот-тај!..

Офуксаң кор Варук петис, рытө-һин катовтис кадыс. Лөсөдчө рөмдыны. Лунјугыдыс да кыскө тыдавтөг сөзөд-чан гудырыс бурещ вермасисны вежа-веж.

Котралігас Варуклөн лаһтис піһыс. Зато кокјасыс му-ҫисны. Сөломвылас лоі спокој. Варук төдіс, мыј аскі сецөм сорһјас паскаласны сіктын, сөмын пелтө чошкөд да кыв-

зы. Медса ыжыд наҕејасö кутіс Оҕук ыылö. Жын керкасö кыщовттöг сiјö оз бурас. Быд керкаын ымыг-ымытор сод-тышталас, сещöма сукмалас-зугас, көҕ рытыбыд корс пом-сö, ҕерт, он аззы. Тажö і колö вöлі Варуклы.

Скöt картаыс петöм бöрын сiјö Һинöм-на ташöмторсö ез мөвпав. Јемелөн вайөм виччыстөм јуөр мичкіс Варукөс, сапкыгис сөлөмас. Нарошнö кежавліс колхоз правлеҕијеө гачетла, нөшта сен лыддiс. Сегань мөдөдчiс вежайыс ордö.

Асывнас-на Варук аззывліс вежайсö. Лавкаыс вöлі лок-тö. Вежайыс сувтöдліс суш кежлö:

— Пыравлы рытнас, Варук. Kodöскö аззылан.

— Kodöс-нö?

— Сен тöдан небос,—мудера сiнјассö чiткыртліс ве-жайыс.

Ödjö пемдö төвса рыт. Гудырыс кыскö друг ылытас, заводитас ојдны да ојдны, визöдан-да пемыд-Һин.

Варук кежiс вежайыс ордö.

Зөҕ Імла ордын пукалісны виччыстөм гөстјас: öҕыс—Јарö, мөдыс Варуклы зiк төдтөм: кузмөс чужöма, сувтса сiнма морт. Нажö јуыштöмаөс-Һин гажмымөн. Керкаын кыліс вина дук. Нҕajtөг жожын тупласiсны көҕаинлөн дөмаса туҕијасыс. Ачыс Імла көмтөг шлопјалис, жан восса морөса, зуг јурсiјаса. Сука быдман сөд тошкыс гынмөма кушеҕча кодöз.

— Пуксы, колхозҕиҕа, дона гөстөн лоан, — сојбордöдыс Варукөс кутіс вежайыс да кыскіс пызан дорö. Пызан сажсаҕ Варуклы лубөпырыс жерјалис Јарö. Сiјö чышкыштіс нырув-сö да Варуклаҕ вешјыштіс.

— Мiлості спросім!—вина дукөн лолыштіс сiјö.

Кузмөс чужöма гөстсö сушiктöдліс. Көҕаин кісталіс на-лы, шöщ і Варуклы мыччiс.

— Пожышт рушкүтö. Пиҕыд висö-жö-тај, самöј лөсалас, —вурзалан гөлөснас гөстiтчөдiс сiјö.—Бост, Ласеј Петровiч.

— А?—дугдыліс сушiктыны кузмөс чужöмаыс.

— Бост, мiса, дубалас!

— Kodi?

— ҕас тувја јодi, пемтөм сыс!—вомгорулас јортчыш-тіс Зөҕ Імла.—Бост да ју мiса!—сещöма горөдiс, быдөн лампалөн биыс тiпiктыны заводiтліс.

— За здоровјö-инö...

— Важөн-Һин мед сiз... Паҕершшiкөс-жö меным јен сетiс Варук,—норасiс вежайыс,—көҕ пелас чолгы. Тази і сорҕи-там, гөлөсöј бырны-Һин кутіс.

— Kodi нö ачыс?—јуалис Варук. Кыскö быҕтö аззыліс-

һин, сінвоҙтыс вужөртліс, а кор да көні, оз і вермы дум
вылас ускөдны.

— Колхозныдлөн выл куәһеч. Вомынса. Сөговор-тај
вөчөма. Аски кајө шом вөчны.

— Вернө-тај,—вөмістї төдіс Варук. Кодкөлун правле-
һіҗеыс аззылі. Паччөр серөгас вөлі. Сөмын сувтса сінҗа-
сыс і коміны паметө. Варук сек бөра-воҙ кежө пыравліс да
сыыс вывтисө ез удит приметитны. А тајө сінҗасыс со јіжты-
сөмаөс—вывти-һин һеногаөс. Пыр жөзөны. Візөдлас те вылө
да сөлөмад бытөө шобсөны.

— Вежапılıыс воөмсө талун празнујтам,—Варуклы гөгөр-
воөдіс вежајыс.—Вөрыс локтіс төрыт.

— Леҗисны-өмөј?—чүјміс Варук.

— Локті дај прөст,—вомсө жергөдіс Јарө.—Теыс, Ва-
рук, гажөј быріс, сөлөмөј коөміс.

— Відасны өд?

— Відөмыд абу щын, сінтө оз сој.

— Колхозыс вөтласны.

— Ыжыд-тај шог. Вежајө һебос оз шогы, олө-вылө
да вина јүө.

— Јөј јөз сөмын колхозасөны. Міјан сөдјас і батјас
колхозтөг олісны, дај ме налыс тужнысө помөз тамала. Сіз-
өд, Ласеј?

— А?

— Кос пу јылынтурі міса,—ыжыда лолыштөмөн горө-
діс Зөт Ілла, сөсса сөмдіс серамөн.—Гажа-жө такөд овны лөө!

— Лаһт, страміна!—кыліс паччөрсань видөм. Варук
чөвтліс сінҗассө сетчө—кык во-һин сен пласт кујлө Зөт гө-
тыр. Јурсі лөҗјасыс пратмөмны, сінҗасыс кос гөрдөс, вөјө-
маөс, став сінвасө бөрдөмаөс-һин. Вісыс бердыс паскаліс лөк
дук. Кујлөмлаыс сылөн бокјасыс ловјавыысыс сісмөны.

— Јандыстөм сін, овмөстө һинөмө воштін! Прамөј јөзыс
ставыс важөн-һин колхозынөс, сөмын те мам һөһө моз куч-
чысөмыд ас овмөсад да он убөміт леччысны.

— Но, шаһ, шаһ. Кујлытыкө-а,—горөдіс верөсыс.

— Кујла-һин-тај. Вермі-кө ескө, сөрт, ег леҗ овмөстө
кістны.

— Шаһ міса, шаһ, јөј баба!

— Ізведитін те менө, гојін ловјавылыс!—кіјаснас пач
дорышө мыжсөмөн кыпөдчис Зөт гөтыр. Јурыс тіралө, сін-
җасыс гырысөс да повөчөдланаөс. Сіјө мыјкө көсјис-на шуны,
вомсө ыжыда вогтліс косінө шыбытөм чері моз, но друг
јурсө чатөртис да төшкоҗа, зев терыба кутис шуавны вөсһі-
һік, ҙік кагалөн коҗ, гөлөсөн:

— Вај, вај, вај!.. Вај, вај, вај!.. Вај, вај, вај!..

Зөт Ілла сувтіс, јурсө копыртыштөмөн сіз сулалыштіс. Сесса мыжа моз віқөдіс пукалысјас вылө да һужөдіс сөһөс кісө віна стөканла:

— Шеваыс саґміс...

Ош моз тапіктөмөн муніс пачлаһ, кајіс пріступка вылө да гөтырыслыс јурсө морөс бердас төпөдлөмөн кістіс мушкыртөм вомас віна.

— Но, лантас сесса. А те уґ. Шебрас јонжыка да уґ.

Зөт Ілла һөжјөһікөн бөр леччіс жоґө, кокчуһылас локтіс пызан дорө, пуксіс да јурсө кіјаснас кутөмөн мыјкөдыра пукалыштіс чөв.

— Мукөд дырјі шеваыс сешөма дөзмас, ґік матөвоштыны кутлас: маґкө, јенмөс јорө, ғылө, ортсө вөзјысө... А век оз пет. Кучкала да кучкала мукөд дырјі, кабырөј дојмыны кутас, сіјө век горзө: „ог дојмы!.. ог дојмы!“—мөвпалігтыр сорһітіс Зөт Ілла да веккыд кіпыдөснас малаліс мөд кісө.

— Те һө, Варук, кушөма-һын колхозасан?—друг мөдарө бергөдіс сорһісө. Кода руыс бырі чужөм вывсыс, сінјасас тыдовтчіс мывкыд. Југдөм сін пыдөсјасас солкјасіс кушөмкө шог.

— Мыј-һө кушөма?—зельда көсасө кыігтыр шыасіс Варук.

— Јөзыскөд міса кушөма лөсаланһыд?

— Кушөма-кө...—ышловґіс, сінкымјасыс пелөсаселісны.

— Важкоґа-һа?—ез леччыс Зөт Ілла, воқө јуасіс, көґескө Варукыс ґебсасіс һынөм віставтөм кывјас сајө.

— Kod төдас...

— Гм...—тош јывсө піһнас курччіс вежајыс да кутіс һаклавыны.—Час ме һөрөвітышта-һа, віқөдла кызі-мыј ті томјөзыс... Тіјан-кө һынөм оз пуґы, мі код пөрысјасыдлөһ дерт-һын оз...

— да өһі оз і бостны тенө,—бара јурсө лептіс гөтырыс. Сінјасыс лөстасөһны, ловшыыс терыб да кіргана.—Вөв-тө тарґајтін, тарантастө јуһн, сіјөс-көлујыд код төдас көһ... Кодлы те тащөмыд колан?

— Бара-һын те...—керка пышкөстіс сінјассө һүөдіс Ілла.

Пачвоґын, залавка пелөсын сулалө чусмөм, сімөм самөвар, код-төдас мыј дыра-һын весавтөм. Коркө сы гөгөр пукавліс быдса семја да лөһа јуліс щај. Сек һымкоґасан баткөһаһн сінмөн ачыс Ілла віқөдіс семјаыс вылө да мөвпас арталіс: тырмас-ө һаһыс тајө семјалы төвсө вуһны? Кушөм ескө һажетка вылө ускөдчывыны? Сесса ыґыд пыс гөтра-

сіс, жүксіс да сорөнжык пыріс колхозо, өті ныв вöрын, мөдыс код төдас көн ветлөдлө. Арын кылма пу вылыс кор-
яс моз кышсісны, разаліны ставныс. Қолі сулавны кушмөм,
россөм пуыс сөмын.

Зөт Ілма ышловзсіс да мөдарө вештіс сіңјассө.

Стенын өшалө һәйтчөм черкала, јенжажјын сулалөны
посні і гырыс өбразјас—сөдөс, чераң везјөн тырөмны. Крас-
каа пөлат брус, гөбөчвыв, өзөс курічјас—ставыс важмөма-
һын, һәйтнас корөгмөма. Коркөја гажа керка пышкөс төдтөм-
выјөз дуркмөма.

— Пескыд, коңөрлөн, абу весіг, јандыстөм сің!—шуаліс
гөтырыс.

— Аскі сарај жој кута раңны, он кынмы...

— Піліт, раңһын ставсө, заводітөмыд-да.. Помав әікөз,
чөрт..—кызөмөн семдіс гөтырыс. Зөт Ілма кылөдіс сіңјассө
да горөдіс:

— Лаңт!.. Он-тај кув, стөрво лов!.. Спокој он сет, сө-
лөм вылын із моз кулан. Тетөгһын прөсәт господа!..—ез
помав, курыштіс віна тыра стөкан да гораа глөтјөдлөмөн
јуіс.

Керка пышкөсын услі чөв-лөһ. Јарө јөжгылтчіс, копыр-
тіс јурсө. Варук паскыд сіңјаснас візөдіс паччөрлаң. Сөмын
өтһас Ласеј гораа гурчкіс сола капуста да важ мозыс жөзіс
сіңјаснас, бытө һінөмөз мог абу сылы.

— Шомтө вөчны кор кајан јагас?—дрүг бергөдчөмөн
јуаліс сылыс көәһн, тыдалө сорһисө мөдарө бергөдөм могыс.

— А?

— Кор кајан шомтө вөчны?

— Но, шом вөчнытө! Рөгыд каја, рөгыд. Қодөскө отса-
ысөс сетасны дај каја.

Бара усі чөв-лөһ. Горһи ез гартчы.

Варук һужөдчылөмөн інмөдчыліс вөсһи да куә чунјас-
нас вежајыслы:

— Те вот, вежајө, век велөдан менө колхозыс петһы.
А кытчө-мыј ме сек воштыса пөрыс мамкөд? Тенад со, ачыд
азған, төлкыс вошөма-жө. Астө ачыд бөжсаһыд заводітөмыд
сојһы, мојдкывса гундыр моз. Әік сіәі, со збыл,—сіңјаснас
ворсіс Варук.—Ме сіәтө ог көсјы, таәтө ог ворс... Жал мем
тенө лоі. Овмөстө ендөдін, вөрө он пет, поставкајас он
мынты. Візөдасны, візөдасны дај..

— Мыј?—јурсө лезөмөн јуаліс Зөт Ілма.

— Төдан-өд мыј.

— Ен шөгы, көәһн,—дрүг шыасіс Ласеј да тапкөдыш-

тіс Зөт Іллаәс пағкыд мышкас. Сегга повчөмөн візөдіс
Варук вылө да мударитөмөн чіткіртіліс сінјассө:

— Ог ескө кыв да аҗҗа: шөгсаң-тај... Оз ков.

Зөт Ілла вештіс сылыс кісө.

— Вернө, Варук, вошны куті. Кыҗі да кор прөступіті,
ог і төд ачым. Пырны колхозо?.. Кокні шунытө, а думыш-
тан кыҗі лоі лөсөдөма сіјөс, да помтөм шог бостө. Сіҗім
арөссаң баҗ кутіс сөрас новлөдлыны уж вылө. Му местјас
коклім, віҗас весавлім. Чој-воқјас гөтрагалім да бара ковміс
віҗмутө вөчны. Сінмыс бі петмөн кокғылім гөтыркөд. Нөла-
мын во ола, кыҗкујім восө позтыса, а ставсө ас гөрбөн.
Гөра-көза, турун пукта, вунда, варта — ставсө ас кіөн. Морт
мем ез отсавлы. Ачым-жө тајө керкасө лептылі! — кык вочөж
керјассө лезі да ваялі. Воҗөсөн шупсі воқјаслы, најө шөш
меным шупісны. Керка пыщкөссө ачым вөчөді. Гөтырөј
ужалөмысла ропмуні. А өні шуөны — леччыс-пө ставғыс.
Кыҗі-нө верман? Кыҗі-нө тенад кывјыд бергөдчө шуны —
на, сет ставсө јөзлы! — локыс горөдіс гөтырысы.

— Колхозө, јөј выжив... Јөзыс-тај сетісны, олоны өні.

— Мед і олоны!.. — бара код руыс бостіс Іллаәс. — Візөд-
лам дырө оласны-а. Семјаын віт морт да понјас моз пурө-
ны, а колхозад со мортыд мөда-мөдыслыс сіннысө перјасны.

— Ез-на һекодлыс перјыны...

— Ме шуа — перјасны!

— Тенғыд медвоҗ колө, урөдлыс!

Варуклөн јурас кутіс шувгыштны. Верөсјаслөн піһасө-
мыс кыліс кыккө бытвө ылысаң, вөтын моз.

Віна пычіктіс пөс. Варук раҗіс палто морөссө — ковта
јурјувтыс тыдовтчіс јеҗыд јайыс. Јарө вешјіс җік бердас,
мыјкө вашкөдігтыр сывјаліс мышсаңыс, топөдчіс өзјан
тушанас.

— Леҗ вај, — песовтчіс Варук. Вешјыштіс да гырҗајыв
леччысіс пызан вылө.

А Зөт гозја век-на увтчісны:

— Чајтан, тенө абу меным жам! — морөсас таркөдіс

Зөт Ілла.

— Ферт-һын теd жам!.. — кіргіс гөтырыс.

— Жам, ок-өд жам!.. Ачымөс жам!.. Ставыс жам!

Сувтса сінма Ласеј ез-на дугдывлы сушіктыны да сој-
ны сола капуста. А сінјасыс өтарө жөзөны. Варук пріметі-
тіс: пөлтөм, а ставсө, тыдалө, гөгөрвоө. Сінјасыс серті төд-
чө — гөгөрвоө. Ок, і мудар дадө, җік чаң коҗыс код.

Варуклөн мөвпјасыс шыбласөны өтіторсаң мөдө. А
көнкө ем шөр мөвп, заводітлас лыблыны да бөр вошө. Сіјө

мөвпсө колө ас кежын мөвпавны, водөмөн да сінјас куңө-
мөн печкыны сјјөс.

Вөлі зурс пемыд-нын, кор Варук петіс вежајыс ордыс.
Сіјө нарoшнө віччысис прамөјжыка пемдөм, медем сорөн-
нын локны Олекан дорө.

Туј куңа ез термасөмөн мун. Сіктса улч кулігајас
олісны шы ны-ру, і тајө војса лөңас кылісны сөмын Варук
восковјаслөн небыдіка руңмунан шыјас.

Віна јуыштөмыс негө, Олекан дорө ветлыны куңа көс-
јөмыс негө Варуклөн јөктіс сөлөмыс зев терыба.

Војыс вөлі мојд коң лөгыд. Вөснөдік кымөрјас ежөмаөс
јенежсө. Мукөд дырјі костасласны најө да восгылө пидөс-
төм лөзыс.

Олекан локтөмсаң Варук быд лун-на волісы ордө.
Көртөдсө вежас, вердыштас, мыјкө чөскыдтор нуыштас...
Олекан велаліс сјјөс быд лун азыны ас бердас, кывзыны
сылыс езыс пөманыс моз петан гөлөссө, варов сорнесө да
болгөмсө. Локтас Варук, пөрччыгас, пукгас крөватыс бердө
да јуалас:

— Но, мыј-нын, јенвалід. Он-на јөкты?— нумдас да вом-
көщјас бердас артмөны мичаңк нековјас. Сешөм-жө неков-
јас емөс гөгрөс гырзза помјасас да кі-карјасас.

Олекан мукөд дырјі ачыс оз качавлы, кызі сорнегігас
бара-нын сінјасыс нымкоңасөны Варук мичлунөн—шавіна коң
тушанас, гөгрөс чужөмнас. Мукөд дырјі, кор Варук дыржык
оз лок, бостас гажтөм. Пелјасыс кывзөны, кор-нын посвозын
кыласны сылөн кокшыјасыс, аздук мысгө восгас өзөс да ты-
довтчас серамбана чужөмыс. Таң аскежас олгөн сөлөмыс
пондылө шөггыны. Куңөм сінвозас сувтлөны радејтан ныв
кімалас коң небыдік тувсов војјас. Но ташөм ру волөмсө
некор-на ез віставлы сылы Олекан; мөдарө-на: зіліс зөбны,
сајөдны. Челадыс дорө нөшта меліжык лоі, щөкыда гарав-
ліс налы:

— Регыд-нын мамукыд воас. Карса гөснечјас ваяс. Мі-
шуклы зөлаңк барабан, а Машуклы мыј?

— Палапан,— чуңсө вомас кутөмөн шуас ічөтік Машук.

— Оз сјјө. Тед, Машук, акаң ваяс, каменнөјөс... да
преңік. Колө преңікыс?

— Плеңік...

Таң челадыс дорын Олекан зіліс лаңтөдны сөлөмыс-
лыс ворсөмсө. Но Варук азыс сылыс тајөс, і нөшта-на му-
фержыка, нөшта-на віччысөмөнжык пушкіс сөлөм гөгөрыс
везсө. Тазі најө бытө вермасісны ас костаныс, көң ескө
неітө кыв-на налөн абу вөлі шуөма радејтөм јылыс. Варук

вічыгіс, кор Олекан шуас сійо кывсö. Тајо кывјыс јона коліс Варуклы. Сек ескö мöдногжык позіс візöдлыны сарјалы сінмас.

Талун Латі Оџа ва-вомнас гарыштліс-һін Варуклы:

— Мыјкö-тај, аңџел, сорһитöны јöзыс локтор те јылыс. Öһö Олеканöс-пö смітöмыд. Збыл он-ö көсјы мырдџыны гөтырыслыс?—выја бордөн моз гімöдыштіс Варуклыс сө-лөмсö. Сегга сінјассö чіткыртілөмөн һебыдліка кучкыштіс кепыснас:

— Смотри, јöz пощысад пырöмыс һөрјаласны. Амі-нө оз, аңџелöј?

— Мыјкö вісталан-жö, Öџук.

— Ме-öд ог ачым лөсöдлы, озтус.

— Јöзыс сорһитöны?—һымкоџа сек ыркһитліс Варуклөн сөдлөмыс. Јöz пөвстө-кө петöма, сөрт-һін воас сарја пелөз... Варук кежис пывсан сәјті кыщовтан туј вылө да петіс Öһö Олекан керка öшінулө. Занавесалөм öшің пыр лым вылө уеі бі југөр—керкаас олөны-на.

Варук нуөдіс сінјассö гөгöрыс, бытџө кодөскö кореіс. Но ывлаыс оліс зік чөв. Керкајас мөда-мөд бердө топөдчө-мөн сулалісны гөгөрбок, сөд вужөрјасөн тыдалісны воја пемыдас. Морт лов ез вужрас. Весігтö лымјыс ез уг. Сө-мын бокын, чој јылын југыда ломалісны школа öшіңјас да муртса кылыштісны челаџ гөлөсјас. Тыдалө, шкоһікјаслөн вөлөма кущөмкө рытја уж, а öні разөдчалөны.

— Смітны-кө көсјан-а,—бара думвылас уеі Латі Оџа-лөн гарыштöмыс. Варук һумдіс да, кілчө пос куџа терыба кәјөм бöрын, тракһитіс каліч көв. Öзөс зуркһитөмөн воессіс.

Олекан да Мішö самөј вөлі шегјасöны. Олекан, доја коксö кіјаснас кутышталіг, чеччіс пызан сәјыс да һужөдіс Варук-лы кісö:

— Сор-тај талун. Ог-һін вөлі віччыс.

— Сор мөј?—сінкымјаснас печкыштіс Варук. Бур төдса-јасын моз јуастөг—щөктытөг пөрччыгіс і öшліс паскөмсö да көсјіс малыштыны Мішуклыс јурсö. Но Мішук бугаыла візөдліс да, тыдалө, воэвыв віччыгөмөн, песовтіс кі увгыс, пріступка воэö сувтөмөн кутіс візөдны сы вылө. Варук гажаа серөктіс:

— Јона-жö вөј, со зөлөт. Век-на важ коџыс.

— Вод, Мішö,—меліа шуыштіс багыс да соснас пызан-вывті нуөдөмөн чукөртіс шегјассö.

— Мат-тај скөт дорад ноксөмыд,—Олеканлы паныдөн пуксөмөн кутіс сорһитны Варук.

— Көѳ ен і петавлы скөт картагыс. Кужод дукуыс көнкө сөрыс-нын вөтлыгө.

Өмө сінјаснас пызанө таркөдөмөн кывзис. Кор Варуклөн здук кежлө пөдлагліс вомыс, сек дугдіс сінјаснас ворсны да јуаліс:

— Вісталөны, Варө, скөт картааныд-пө ѳеладнө мыјкө. Мыј-нын тіјан?

Варук јірыштіс вомдорсө — сізкө со мыј вөсна талун зумыш сіјө.

— Кыс-нө кывлін?

— Мішө вісталіс, јөзыс-пө сорҥитөны.

— Он-мөј төд мјанлыг јөзтө. Кушөмі вөлі дарја дырјі, век на сешөмі, волөсыс-тај эескыдҗыка олам-а. Ачыс локтас да коргас ѳебог. Мукөдлаті сесга ставыс бур. А тенө шогөдіс?

— Смотри, мед вөлі важкофыс. дарја локтас да... Газетсө аззылін? — пызан јөрыс кыскіс газет да донаторјөс моз ѳебыдыка пуктіс Варук воғө.

— Но да ог-жө ылөдлы тенө... Мыј-нын кокыд? Талун-тај ветлан-нын, — өдіјөжык мөдарө бергөдіс сорҥисө Варук.

— Кысјаса. Ывлаө-нын ас көкөн петавлі. Час јешшө олышта, сесга і јөктыны позас. Газтөм, — ышловзис Өлекан. — Вөрыс гажөј бырі, Варук. Зөң мужіклы лоө лун-лун седунавны. А сені — ужалөны. Бригадаөј көлі. Бурдышта да пыр-жө вөрө весаса. Верітан-ө, вөтагла-өд.

Часі дортчө стенын. Мішук да Машук уғөны-нын, а најө век-на воча пукалөны да сорҥитөны.

— Менам нем оз вун мамлөн өті вест, — ышловзис Варук да гырдајыв леччыгіс. Шога бөкө віқөдөмөн кутіс ѳөжјө-ныкөн віставны:

— Важ права дырјі-на сізсө вөлөма. Мамлөн вокыс кајөма вөрлезны. Мамө вісталө: гөгрөс гөрд чужөма јон том бурлак вөлі-пө сіјө. Гортас көмөма рушка бабаыс. Муртса во сајын уфитөмаөс гөтрасын. Овмөдчигад нажеткаыд-тај зев колө. А том гөзјалөн, төдөмыс, пу ы палч-на овмөсаныс ез вөв. Кајөма арвөлкөд, ужалыштөма кер дорын дај тағ-жө керыштөма көксө. Мыј сесга? Сојыс-пө ескө і абу чорыд, да-өд гортад он котөрт. Ужавны колө, пөдрадшщіклыс ујөн бостөм донсө көғ вештыны. Бара-жө тулыс коркө-ѳе-коркө воас, ѳаң оз ло выјөчтө сојны, кыс-нын ескө көзны-дај. Вөлі-кө ескө сен пемшөр, мортыд вежон чөжөн і бурдіс гашкө. Кыс-нын сіјө пемшөрјасыс сек. Морттө кутөмаг агныс вөрлезысјас бурдөдны. Төдән кызі? — Варук јуаліс да Өлекан вылө віқөдіг лаңтліс. Өлекан ынөм ез шу, воғө віччыгіс. —

Мөвпыштисны карасинөн зыравны дојсө. Зыралисны, а мөд луннас кокыс кутис пыктыны да пыктыны. Повѣисны јортјасыс. Доѣѣасисны да леччөдисны гортас — сѣѣмдас верст матө вөлі. Гортас краж коѣөн-нын воіс коңөрыд. Ставнас тушаыс пыктөма, бергөдчыны некодарө ынөм оз вермы. Сөмын горзө-пө: „Ој, сотча!.. ој сотча!..“ Пуктыласны јур вылас ва кичышкөд да пыр і космас. А јаж бердас інмөдчыны-пө оз поѣ — вескыд дон. Вел миѣа бурлак вөләма да, кор пыртисны, гөтырыс выјөзтө абу төдөма. Чужөмыс полдөма, сѣјјасыс бердөмас, вом ңи ныр абу колөма. Вірула гөрд мач коѣ-пө. Оліс-на састөгыс лун-мөд дај ештис — сотчөмөн сотчис. А гөтырыс мыј вјеіс!.. Жамітөмыс сылөң!..

Варук лаңтис, бостис чышјан помсө да косөдис сѣјјассө. Сесса содтис:

— Гортсө кујим орчча пөвјыс вөчөмаөс, багатырлы моз.

Өлекан ышловѣис Варук вѣст помө, шылкңитис шыр гөн рөмајурсисө, сувтис да бед вылө мыжсөмөн, чотігтыр муніс крөваѣ дорө.

— да, важја олөмтө сөмын-жө курыд сѣнваөн качтылөны. Шудтөмөс вөләмас мѣјан баѣ-мамјас. Öнi мајбыр ужавнытө. Ме со дојмі да сен-жө пемшөр отсаліс. Сіјө оз карасинөн бурдөдчы. Татчө вајисны да быд лун-на-жө воліс пемшөр. Öнi лун кост мысѣ-нын волө. Вісіг коста кујим пісмө воліс брігадасаң. Төждысөны. Сесса і вісігам-на мем мыјтакө мынтөны. Сещөм законыс мѣјан властлөн öнi. Уж вылын-кө дојмін, оз еновтны. Абу важја кадыд.

Варук отсөгөн Öлекан пөрччис көмсө да лөсөдчис ңоровтчыны. Но унмыс ез-на лок. Окота-на вөлі олыштны Варуккөд.

— Енлы, волсышта теd. Вод сесса, — ңумјалан сѣјјассө Öлекан вылө чөвтліс Варук.

Сесса Варук пукаліс крөваѣ дорышын, а Öлекан кујліс. Горңитисны бара-жө ез сіјө тор, мыј вөлі кыкнанныслөн дум выланыс.

Öлеканлөн бергаліс мөвп: „Со сіјө кушөм матын, ңужөдлан-кө кітө-і...“

Мукөд дырјі Варук копыртчылас лөсөдыштны сылы јурлөссө лібө ешкынсө, секі ловшыыс сылөн інмө Öлеканлы чужөмас, өзтыштө да өзтыштө. Ловшыыс пөс, мыјкө лөсыд-тор ускөдө думвылө...

Коркө важөн-нын, јона важөн, ңік вөтын аѣыліг моз, таѣ-жө вөлі сотышталө ловшыыс. Сывтырасөмөн пукавлісны кыкөн, ңік кыкөн, кывзисны мөда мөдлыс сөлөмјас вартчөмсө. Сещөм лөсыд вөлі, сещөм лөсыд, выјөзтө ңынөм ез көсјыны аѣыны ас гөгөрсыныс. А ывлавылыс ворсіс став ас

мічлуннас. Рытја шондыс вомынö вöйтчис, гөрдов рөмөн
лакiруйтис жу вылыссö, көнкө матын чiвкисны уыны лөгөд-
чан сырчiк гозја, ыбјас вывсаң öвтис зориз дукөн...

Варуклыс горнысö кывзиг Öлекан мукöд дырји куңлас
сiнсö да сек ставис вунлö,— пыжын моз лажкөдлö, а пеллы
кылö валөн салөдчöмыс.

— ...Мыјкө быттö оз тырмы меным, мыјкө быттö вош-
ти,—сöд көсасö кыгтыр сорнытис Варук.— Ола, ола, лун-вој
колöны, сөлөм оз бурмы.

— Ужтö колö радејтны, Варук, секи тед ставис мөд
нога кутас кажитчыны,—сiнјассö востлытөг вiсталис Öле-
кан.— Ужсö, радејттөг морт оз вермы овны.

Варук ышловзис — мөрөсыс гыөн кајлис да сесса бөр леччис.

— Уж... уж... Оз куш ужалөмөн ов мортыд. Мортлөн ем
сөлөм—сiјö кужö шогсыны, кужö радејтны, донаöј. Öнi ме-
нам сөлөмөј векжык шогсö. А коркө-öd ме медса гажа нылыс
вöли. Помытан, Öлекан, кызи јöктылим, кызи сывлим... Војпукан
iнгыд асывнас-нын локтан, гусөн пыран гортад, мед баф оз кыв-
лы. Кынөмыд суммөма, сојны он лыст, а век-жö аслыд долыд-
сыс долыд,—Варук Һенароснö моз леzis кiсыс зельыда кыөм
көсасö да пiзöсјас вылас кiјассö пуктөмөн бара ышловзис—
көсаыс гилөдөмөн водис Öлеканлы чужөм вылас.

— да,—долыштис Öлекан, бостис көсасö сылыс, көсјис
вешгыштны да кiыс ез лыб—друк воши кытчөкө ебөсыс,
чуңөн вөрзөдны оз вермы. А сөлөм, кылö, полдөма морөсас,
оз төр, вомөд чеччыштны көсјö. Көсiчајасын тiпiктö вiр,
сiнвозын гөрд кругјас гөвкјалöны, а на шөрын—зiрдалан
сiнјаса, намыр гөрд вома чужөм...

Öлекан сөрвитөмөн копыртис Варуклыс јурсö ас дорас,
i ставис вунi сылөн. Кылис сөмын Варуклыс вашкөдөмсö:

— Мыј те, мыј те, дона...

Сесса вомсö сотыштис Варуклөн вомыс, пелјасас колi
муртса-муртса кылан тiңган шы...

...Арын, кор јагыс заводiтö ыркавны-нын, вöрын пукалö
чөвлөн. I друк кыскö тед кылас зев вöснiдiка—тiң-н-нi..
Тази пел дортыд назөнiк лебзас медбөрја ном, сылөн сы-
лөмыс чөвлөн пiас кажитчас зев гораөн...

Тiңгөмыс öтарö кутис содны Öлекан пелмын, со көлө-
көлчiк шыөн-нын кутис јургыны—көнкө матын тан, керка
дорын, сесса... öшиңулö сувтис вöла.

Кылисны кокшыјас—кодкө кајис кiлчö поскөд, пырис
посвозö. Воссiс керка öзөс.

Порог дорын сулалис дарја.

(Возö лоö-на)

ИЗЖР ИВАН

ДОМЕҢЛӨН МЫЖ

ПОВЕҢҢ *)

СИҢИӨД ГЛАВА

1.

Рытјасын, муртса сөмын пемыдыс паскөдчас база вестө да баракјас шөрын сулалыс өтка пожөмлөн жужыд туганыс вошө уна сурс козувјасөн ворсөдчыс помтөм јенејас, гөгөр ломчө електричество, і база ставнас заводітө ајравны уна біјасөн. Секі заводітө ужавны радио. Быд өшіңөд і стөн пазјасөд баракјасыс петө радиоолөн шы — кылө Москва, кылө Ленинград, кылө Сыктывкар, кылөны мукөд карјас. Репродукторјас горзөны вомтырнаныс, а баракјасын шојчысјас да ассыныс смена виччысјас суса зоргөны на вылө, пельнысө чошкөдөмөн зімөны гөгөрвоны быд кыв. І кор репродуктор заводітлас ырајанитны, кор сег пондылас петны сөмын чірзөм да војын шөјтыс канјаслөн моз лөвтөм, быдөн дөзмөны:

— Но і Петыр-Павел! Бара торкіс! — вیدөны радио кывысјас радист Мингаловөс. — Медса інтереснөј инас...

Көт мукөд дырјыс торкөдмыс ајк-нын ез вөв „медса інтереснөј инас“ дај кодеурөыс весіг кывзөнысө вөлі дышыныка пырыс, но Мингаловлы вیدөмыд уна сурліс. Седдөма-нын быдөн велалөмаөс радио дінас, мыј кор сіјө оз шыав — баракјасын јөз ветлөны чатрасігтыр, виччысөны — оз-ө сіјө кут бара шыавны барак пастаөн.

Талун Макар пукаліс гортас да аслас смена вылө сувтөз кывзис радио. Сорнітіс Сыктывкар. Төдса нывбаба гөлөс сетіс „Бөрја јуөрјас“, пыр өтмоса бронгіс-мыддіс, буракө, газет вылыс:

„Сталин нима колхозыс колхозныкјас заводітісны кыскасны. Быд лун кыскөны 7-8 кубометрөн морт вылө“.

„Ленин гранат“ колхозыс скөтныцајас кутчысисны велөдны агротехніка. Мікушева Сарја скөтвізөм куца техминимум сдајтіс отлічно вылө.“

„Палазъаса вөрпунктын вөрлезыс-мастер Онтон Карма-

*) Заводітчөмсө вичөд колаи номерјасыс.

нов тавога сезонын вöчis-нын 500 кубометр высокосортнöй дrevесина“.

„Часса тракторнöй базаын тракторист Гужев...“ — заводитис виставны радио, но сиз и ез удайтчы тöдны Макары, мыж вöчis тракторист Гужев, код жылыг жона-нын гижлисны газетын, мыж сижö петис водителяс крајувса орджыгöмö, — репродуктор зев куца, мистöма лöвкнитис да лаңтис.

— Ек те, Петыр-Павел! Бара, кöнкö, вугыртчis! — видчыш-тис Мингалов вылö Макар.

Репродуктор бара лöсöдчis мыжкö виставны, заводитис дужгыны, кызi-тај тракторлөн трансмиссияе выключитöм мотор. Кылö кодкö локтис микрофон дорö да кызöктис:

— Алло! Алло! Горнитö тракторнöй базаса радиоузел! — заводитис виставны репродуктор. — Ставөн пöжар вылö! Сотчö мöд номера гараж. Ен усöј паңикаö, лоам организованнöјөн! Ставөн пöжар кусöдöм вылö!

Макар вiрскöбтис волпас вылые, кöмтöгыс ускöдчis вьлаö. Ывлайын улч тырөн котöртисны жöз. Вылын, керöс жылын, тыдалис сöд щын. Гөгöр-нын ува-ава кылис. Макар котөрөн пыралис комнатаас, кокас сујис кöмкот, кватитис маслöб-фуфажкасö да ускöдчis жöз бөрса. Сöмын котöртигас дум вылас усis, мыж сотчан гаражас сулалö сылөн машинаыс, кодөн сижö вöли кöсijö кайны вылис катiшщö.

Гараж паскыд öзöсöд би сорөн пуркijis сöд щын. Билөн куц кывжыс нулис-нын ортсы стенjассö, гараж вевтсö. Сöд щын гартчöмөн кайис вьвлаң да асја төв сijöс паскöдic баракjас сажса вөр пыщкö. Гараж пыщкын кылисны гөлöсjас, сенi мыжкö локыс горзисны. Коджаскö заводитöмаöс косавны гараж вевт.

Гөгöр котралисны жöз. Наяö гөрдöдöмаöс би југöрыс, сöд ракаjас моз павjалисны жежыд лым вылын, талалисны сijöс, јуждисны. Гараж öзöсöд петыс би вужөр гөрдöдö чöј горувса вöрсö, баракjаслыс стенjассö.

— Машинасö качајтö! — горзис кодкö барак вьвсаң.

Но пöжарнöј машина вöлöма кöзыдинын да некыз ез кöсijy ужавны.

— Ведраjас унжык!

— Лымсö кожалöј!

„Оз-жö гөгөрвоны машинасö петкöдны!“ — мөвпыштис Макар жöз чукөр динö воöм мыгти да паскыд öзöсöд щöщ ускöдчis гаражö — щын пыщкас. I гараж пыщкас-нын гөгөр-воис: „Оз-кö паскöмöј öзjы! Сijö тыасöма-нын маслöјаснас да карасиннас“.

Машина гөгөр кышовтигөн Макар зурасе Јермолинкөд. Сижө ноксис радиатор дини, лөсөдис, тыдалө магнеттосө...

— Макар, машинатө петкөд! Менам мыжкө һинөм ез артмы, — горөдис Јермолин да ускөдчис кытчөкө биө. — Ме тас һөшта мыјеурө кватита.

Макарлы кималасулад һекыз ез сур пусковөј ломикыс, медем бергөдны маховиксө да леңны моторсө. Сесеа сижө сурі, маховикыс бытөкөнөе лоі вайөдөма сжатіе улө, і Макар вөчис сижөн чорыд рывок, но мотор бара ез кут ужавны. Ковміс компрессионнөј краһикјас пыр циліндрјасө кістны һеуна бенһин, востывны циліндрјас вылыс продувочнөј краһикјассө, востыны воздушнөј заслонка. Сөмын секи Макар кыліс, мыј трактор кутис тиравны да өні сесеа поңө сижөс вөрчөдны места вывгыс.

Ортсын кылө пыр-на өтмоза шыалісны јөз. Базаса фиректор стомін да Вурдов агныс кутісны вескөдлыны пөжар кусөдөмөн. Кыскө кыскісны паскыд брезент, зевтісны сижөс орчча гараж вылө.

— Лымсө, лымсө кој! — пыр өтмоза горзис вөһидік, јос гөлөс гараж вывгаһ.

— дурдөј вевтсө когавны, пыщсыс машина ез-на пет! — шенасөмөн горзис гаражвывсајаслы Јермолин. Сижө вөфитис мөздор тырыс тырыс көрта-көлујјас да кажитчис ез төд, кытчө најөс воштыны.

— Ачыл-нө мыј виқөдан? Шыбыт воңсыд көлујсө, оз сывны! — ускөдчыліс сы вылө Вурдов да котөртис щөщ гараж пышлаһ.

Макарлөн дырөн мотор заводитис ужавны. Гінсө сылыс сојис шын, ачыс һинөм ез аңзы, і весіг мышкас-һин кутис довгыны шоһыд, јіңны кучікөңыс. „Мед сөмын гусеһицајасыс гуас оз леччыны!“ — мөвпыштіс сижө, гінсө востывтөг вклучитис сцеплеһијесө да сразу-жө сетис мөд скоросө.

— Еј, кежөј! — горөдис Вурдов да гінсө тілігмоз шыбыт-чис бөрвыв, јөз чукөрлаһ.

І муртса трактор уфитис петны ортсө — гараж пөтөлөк грыпкысис уеі, би столб петис вевт пырыс да гөрд сурјаөн поткөдис пемыд вьвласө.

Јөз чукөр сетчис бөрлаһ, кодсурө котөртисны улөң.

— Макар, сотчан!

— Макар, леччы машина вывгыд! — Јермолин кајис трактор вылө да кинас вештыштіс пуклөс вывгыс Макарөс.

Макарлөн маслөөн да карасінөн тыасөм паскөмыд мыш вьвтыыс вөлі өгыралө-һин. Сижө каңалис паскөм сотчөмсө, сувтөдис машинасө, сетис рулсө Јермолинлы да машина вьв-

сыд ускөдчис лым пышкө, а сесса шыбытис паспінжаксө і шапкасө. Нырсө көріс кошөсдук, сінмыс зөмітис-на щын пышкын өлөмыс і сіјө һинөм ез аззы, сөмын кыліс јөзјаслыг-гөлөсјассө да кос керјаслыг трачкөдчигтыр азыма сотчөмсө.

— Котөрт пельшөр дінө!— кутіс сіјөс кіөдыс Габө Павел, лептіс лым вылыс.— Сінкымјасыд чішкасөмаөс, чужөмыд сотчөма...

— Молодеч, Макар, ен сет машиналы сотчыны,— Макарос кіөдыс бостіс Вурдов да серөктөмөн соттіс:— Со і лотчикавныд ковміс: те талун герөј!

Макар көсіс һуммунны, но муртса лөсөдчис серөктыштны — чужөмсө бытөө ставнас јөс пуртөн вундісны да сіјө катла-сігтыр, Габө Павел пельпом вылө мыжсөмөн мөдіс леччыны горувань.

2.

Бурещ сіјө каднас домень спокојнөја леччис улыс катищелань. Пукаліс сіјө мышвыв леччысөмөн трактор пуклөс вылын, зөргіс воэө да кыјөдіс быд мылк і гуран трасса вылыс і сөмын корсурө візөдлывліс бөрвылас — Зоја вылө да боргіс вомгорулас выл сыланкыв, кодөс сіјө кујимыс-һін кывліс радио пыр, но һекыз ез вермы думвылас ускөдны став кывјассө. Сіјө ез кыв асөыс гөлөссө, но вөлі лөсыд сізі нузгыштны һыр пырыс кывторпыргјассө, медым өдјөжык коліс тәјө бөрја квајт кілометраыс.

Друг сылы думвылас мыјкө уеі, но мыј — стөча һекыз ез вермы төдны. Бытөөкө кущөмкө ыжыдтор вунөдіс көнкө вөчны, кодөс бытөө вөлі көлө вөчны, мібө мыјкө вөчис да ез сізі.

Первој чајтіс — есіјө төдтөм мортыд, коді кызкө шенчы-мөнја кутіс гартчыны сы дінын бөрја каднас. Вылыс катищөын паныдалан луннас сіјөс домень бара-на аззыліс, весіг кыкыс. Муртса домень воіс базаө, сылы медвојдөр бара сіјө паныдасіс. „Мыј тәјө? Амі касвітчө-һін? — повчис домень. — Ҷик аслам вужөр моз ме бөрыс көјтө. Коді ачыс?“ Секі төдтөм мортыд кајіс вывань трасса куца да кежіс өті вөла туж вылө, коді нуис ОРС скөтнөј дворлань. „Тыдалө, кулакјас пыс, — мөвпыштис домень. — Сені-өд најө унаөн ужалөны“. А рытнас пыріс ОРС контораө ордерјасла да сені бурещ топөдөмаөс Пырөјөс. Шомесова, Зоја, Габө Павел, кык төдтөм нывбаба — ставыс гораа венчисны, мөда-мөднысө кывзытөг мыјкө висталісны. Пырөј сулаліс прілавок вылө өшјөмөн і кыв ез лөзлы өтарө һі мөдарө, сөмын вөј сінјассө корсурө чөвтлывліс то өті вылө, то мөд вылө. А кор чукө-

рөн петісны ларкө да домен вөтчіс на бөрса,— сінвылас
первој бара угі төдгөм мортыд. Көв сіјө і пукаліс өзөс-
лы мышкөн да весіг ез бергөдчыв пырысјас вылө, домен
төдіс сіјөс паскыд мыш сертыс, шөщөдөм јурсіа балабөж
сертыс, і сіјөс ассө быдсөн јірмөг бостіс. Окота вөлі бер-
гөдчыны да бөр петны некод төдлытөг, но думыштіс: — мыј-
ла тајө мортыс пукаліс тані гортас моз, мыјла сіјө бара-нын
тані, і оз-ө өні вөссы ставыс тајө мортыс куға?

— Вөчөј ревізіја. Ог-кө суғсы — секи кута сорнытны, а
өні... — висталіс Пырөј ОРС-са начальнік Кузнецовлы, — а өні...
ме ог көсјы весіг кывзыны тіжанлыс. Морттө быдторјөн поңо
лакны!

— Но, но... Те нақонжык! — орөдіс сіјөс Кузнецов. —
Фактыс сінвоғын! Шомесова јорт, вөчөј акт, кырымалөј да
вајөј меным.

Шомесова муніс пач сажө і секи сіјө ағзіс пукалыс мор-
тыдлыс чужөмсө. Первојсө дуға шајпаймуніс, некыз, тыдалө,
ез виччыс ағзыны татыс тајө мортсө, гөрдөдіс став чужөмыс,
но кутіс ассө, ез көсјы петкөдлыны нінөм мукөдлы.

— О, төдса морт! — шуіс дуға да мыјвынғыс зіліс се-
рөктыны. — Кушөм мортјасөн? Пітө відлыны воін? — і сіјө індіс
кінас Пырөј вылө.

Первојсө некод нінөм ез гөгөрво. Качалісны сөмын, мыј
дуға шөјөвошліс код сіјөс төдөм бөрын, а Пырөј вылө ін-
дөм бөрад — паскөдісны сінјаснысө.

Төдтөм нывбабаыд, кодөс Пырөј шуліс Öгрө төтөн, кі-
јассө ләфвејјасас швачкіс да вомсө паскөдіс:

— Тајө бат лавошнікыслөн? Кыс, міға, мыј сурөөн вывті
вузасө... — сесса, тыдалө, качаліс, мыј висталіс мшнөј да зев
өдјө лаңтіс.

— Мыј те сөран!.. — заводітіліс Пырөјлөн багыс, но ка-
чаліс Пырөјлыс сы вылө зумыштчөмөн візөдөмсө да шөщ
лаңтіс.

— Мыј шуан? Тајө мортыс вузасө? Көні? — өзөс дорсаң-
нын бергөдчіс Кузнецов.

— Ме нінөм... Гашкө ез і тајө вөв-да, — заводітіліс сос-
сыны нывбабаыд.

— Но, но, те ен бергөдлы! — топөдіс сіјөс Кузнецов да
повчөдіс: — Ставсө вистав, а то аслыд шөщ сурас...

Вөмісті домен кутіс гөгөрвоны, мыјла тајө мортыс се-
шөма гызмасө база куға өтарө-мөдарө, мыјла тајө мортсө
сіјө паныдаваліс војын лавкаыс петөмөн да кыңаувјасас јок-
мылтор нуөмөн. І өнөң сіјө та јылыс зік некодлы ез вистав!
Ачыс нөшта комсомолец, ударнык, і кымыныс-нын собрани-

јејас вылын сорһытліс суелун жылыс да мукөд сешөмторјас жылыс. Вот коді і ачыс Пырөјыс вөлөма, со мыјла сіјө сешөм сорһыјас нуөдө! Но мыјла лыгтіс Пырөјыс шыасны сы дінө?

Өні, трактор рул дінын пукалігөн, домең бара сетіс тајө јуалөмсө аслыс. Но вочавіңныс һекың ез вермы. Сіјө рытнас-жө домең ставсө висталіс Вурдовлы, сіјө рытнас-жө сіјө төдны кутіс, мыјла Шомесова жылыс Пырөј пыр сорһытліс сешөм лока, містөма. Но гөгөрвотөмторјыс вөлі уна-на. „Тыдалө, нафејтчіс, мыј ме һекодлы ог вистав сіјө сорһыјас јывғыс,—шуіс сесса аслыс.—Ег-жө һекодлы вистав војса вөваөмторсө“.

Көт домең тајөс аслыс чорыда-һын шуіс, но кушөмкө дилквіңантор сөлөмвылас коміс-на. Сіјө кафтіс став торсө, мыј вөчіс сіјө рытсаңыс да бөрја здукөзыс, но һынөм сешөм-торсө ез вермы төдвылас ускөдны. Бытөкөһөс ставсө висталіс, мыј вөлі төдө, і ставсө вөчіс, мыј вөлі сылы колө вөчны. І секи думвылас друг усі: гаражсө сіјө колліс вогсөн, ігантөг, а сені қик һекод ез вөв. Сіјө пыраліс гаражө кључјасла да напілокла, весаліс карасін мунан трубасө, подһаңитіс гусе-һиңасө, а термасігад қикөз вуні оқөстө пөдлавы да кључсө мағверскөјө пыртны. Сің томаныс гараж жојас і комі.

„Весіг, буракө, оқөссө гурјув вогсөн комі“—қикөз-һын повзис ачыс.

Колө вөлі јуавны Зојалыс, ез-ө сіјө көт пөдлав. Но тракторсө сувтөдны вөлі һекота, таыжда комплектнад вөр-чөдчөмыс мыј суалө. Домең бергөдчыліс да чукөстіс комплект помыс Зојаөс. Сіјө лымтолаөд, дофјас пөлөн чечча-лігтыр, локтіс домең дінө, кајіс трактор вылө.

— Мыј?—пелвозас қик горөдіс домеңлы да сіјө быдсөн чур-чер муні, сешөма ачыс повзис.

— Гараж оқөссө ен ігнав?

— Ме ег, вогсөн мөј комін?

— Вуніс, тыдалө...

Базасаң вылыс кавішшеөз вөлі-һын мунөма жын тујсө. Бергөдчывны базаөз—чөлөј кык час ковмас машинатө су-лөдны. Ыстыны Зојаөс—сцепшщиктөгыд быдторјыс вермас лоны кавішше вылө вотөз дај кавішше вылас.

— Мыј-нө вөчны?—јуаліс Зоја повзөмөн.

— Гашкө кодкө гөгөрвоас көт пөдлавы, —төкөдіс ассө дај Зојаөс домең.—Макар вөлі көсјө регыд мығні вылө кајны.

Но успокоитны һі ассө, һі Зојаөс домең ез вермы. Улыс кавішшеө вотөз домең унаыс бөрлаң віқөдлывліс,

бытто виччыс, мыј кодкө суодас сјјос да висталас, мыј өзө-сыс вөлі пөдса мбө кодкө кажалс да пөдлалс. Ез весіг вөв һекод паныдагыс, кодкөд ескөн позіс велөдны пөдлавысө. „Но мыј вермас лоны? Кымыныс-өд талунөз вогсөннас ов-лывлс да пыр һинөм. Сы шөрөвозө һинөм-жө оз ло“,—тө-көдіс агсө домен.

Зев куз кажитчс сылы улыс катшшеөз бөрја кујим кі-лометрыс. Сешөм куз, мыј ез-һин і чајтлы воліг һекор.

Зүк-һин катшшө дорын кутс кывны көлөкөла вөла. Кодјаскө тыдалө јона термасісны, вөвјаснысө вөтлісны кык-кокјыв да көлөкөлыс кылө мөкыс кучкаліс мегырас. Вөлајас кајсны вескыда трасса куза.

„Код-һин сешөмыс кајө? Кушөмкө морт бытто татчө свадба вылө петөма!“—герөктс аслыс домен.

Вөлајас кајсны порожњак куза. Фаралөн біыс ылысан југдөдіс најөс. Вөлајас вөліны унаөн, һөлөн кымын, і мед-возза вылас катөдісны ылөз чурвічан сојјаса кушөмкө ма-шина, бөрјајасас вөліны јөз.

Домен ез вермы терпитны да сувтөдіс машинасө, еша лөһөдіс мотор шысө.

— Мыј катөdad?—јуалс сјјө мөд додсајаслыс.

— ...машина! — муртса бөрја кывјыс кылыштіс доменлы.

— Кушөм машина?—вымыс горөдіс домен.

— Пөжарнөј!—кыліс гөлөс.

доменөс јірмөг богтіс.

— Кыті сотчө? Лымјыс амі мыј көнкө өзјөма?—шмоңи-тыштыны көсјіс домен.

— База!—кыліс бөрја додсан. Вөлајас вошыны бөрвыв-са сап пемыдас да кылө возө сешөм-жө өдјө скачгөһитісны.

„Базын пөжар?—повзс домен да ачыс кажалс, кызі сылөн кутс сырмыны став тушаыс, дрөжитны кіјасыс, ве-сіг рулыс ез кут кывны кі улас.—Кывлін Зоја?

— Мыј?

— Базын-пө пөжар...

— Пөжар? Кыт-нө сотчө?—Зоја гөлөсын сиз-жө кыліс повчөм.

Домен вайс комплөктсө катшше помөз, кежс һеуна бөкө да шөктс Зојалы торјөдны додјассө.

— Мыјла?—ез гөгөрво Зоја.—Ог-мөј кутө разөдны?

— Мөдыс, өні базаас өдјөжык кајам. Гөлөмөј кылө, мыј сені абу ставыс мучкі-бур.

Сјјө бергөдчс да којмөд скоростөн мөдіс базалан і ка-јгчөж кыв ез лөзлы Зојалы, һи весіг ез вөзөдлыв сы вылө.

Пөжар кусіс асја дорыс. Сіктсаң воыс пөжарнөј команда от-сөгөн пөжарыслы паскавны ез лезны, көв ескөн мастер-скөјлөн вевтыс да кытеурө стеныс заводітіліс-нын шы-навны. Гараж местаө коліны шыналан керпомјас, сөдөдөм ыжыд гуран, кытыс рытөзыс-на петіс ру. База кутіс жер-віңны возпіңтөм векуштчөм вом моз да быдсөн лоіс гажтөм. І быд муныс, база пыр быд вужөртыс, шенчөмөн дыр зор-гіс тајө сөд гуран вылас, гөгөрвотөма ышловчыліс да ас-лыс кывмөн шуліс: „Бара вылөс ковмас вөчны. Коди таң мыжаыс?“

Мыјөн сөмын пөжар кутіс чінны да мукөд барақјаслыс өзјан грөзсө лоі вештөма, Вурдов да сөмін мунісны. Налы сені вөчнысө вөлі ынөм-нын. Регыд сїректор кабіңетө корісны шөщ Јермомінөс да Шомесоваөс.

Сїректор пукаліс ңеуна шөјөвошөмөн. Сіјө өнөз-на төлк ңі слөј тас ставыс прамөја ез азы, ңинөм ез вермы бур-жыка гөгөрвоны: кысаң, кычї лоіс тајө пөжарыс? Сөлөмнас сөмын кыліс, мыј тајө ставыс төдчас медеа јона сылы, кычї сїректорлы, да сіјө јона поліс ас вөснаыс. Вурдов ветлөд-ліс жож куза, корсурө сувтавлөмөн вїставліс:

— Біыс пыщсаңыс... Кодкө, көнкө, асныс тракторістјас піыс бінас кысурө вөдітчіс... Ме важөн-нын теныд вөлі вїстала, мыј кокңа гаражјасад бінад олад, то і...—төдчө вөлі, мыј Вурдов шөщ волнујтчіс, сылы кывјасыс ез суравны. Чу-жөмыс сылөн сөдасыштөма, паскөмыс сіз-жө кытеурө саөс, а кыс ставыс корөга сөд.

Јермомін да Шомесова локтісны өтлаын. Најө сіз-жө сөдасөмаөс, а Јермомінлөн весіг гырззапомыс сөдөз сотчөма.

— Но, мехаңк јорт,— сы дінө шыасіс Вурдов,— кычї тајө ставыс лоіс?

Јермомін сулаліс јурсө өшөдөмөн, ез лыгт візөдлыны ңі Вурдов вылө, ңі сїректор вылө. Мыјлакө сіјө пөрччіс шапкасө да чабрөдліс кіас. Вурдов јуалөм бөрын сіјө бура-дыр чөволіс, візөдліс первој дуңа вылө, сөгга Вурдов вылө да вөмісті наңөңк лептіс јурсө. Сінјасыс вөліны музөс, чу-жөмыс гөрдөдөма, нырыс ставнас сөд, тыдалө унаыс-нын чышкыштлөма чужөм вывсыс пөссө сөд кїнас.

— Ме ңинөм-на ог гөгөрво,— муртса кывмөн шуіс Јер-момін, бытвө поліс гөлөссө лезны.

— Коди-нө ескөн төдө?—шыасіс сетчө сөмін дөзмөмөн, і көсјіс-на нөшта мыјкө јуавны, но сіјөс панјіс Вурдов:

— Ставөн мі мыжаөс, Јермомін јорт, но первој те: те-

һыд сiјö участкасö сетöма. Коди талун медбöрҗаыс гара-
жас вöли?

Шомесова локтiс пызан дорö, пукeic cтoминлы паныд
да на моз-жö вiччысана кутiс вiзöдны Степан вылö. Көт i
бöрҗа кадас сылөн Јермомiнкöд вöлины велгырыс венҗас да
көт i најö бытбөкөнөг велылö былыстчылисны мöда-мöд дiн-
гыс, но öнi кызкө вöли јона окота отсыштны сылы, отсавны
сылы сетны буржык вочакыв Вурдов јуалöмҗас вылö.

Ывла вылын зiкөз-һын јудic да емектрическöј лампанын
би лоic кусыс öгыр код гөрд. Комната пышкөс ставыс ру-
дödic, лоic ыркыджык, бытбө друг востисны öзöссö. Cтoмин
чеччылис пызан дорыс, востис форточка, медым төлөдыштны
табак шынөн тырөм комнатасö да кор ывлавывса ыркыд
сынöдыс форточкаод ыркытiс пукалысҗаслы—куча һуж-
мыштчiс.

Јермомiн лөсөдчылис мыжкө шуны, но бөр лаҗтiс.

— Ме тенгым јуала, Јермомiн јорт, коди медбöрҗаыс
вöли гаражас?—мöдыс јуалис Вурдов стрöга.

— Ог помһит, буракö Макар,—вескода вочавiзic Степан.

Тöдчö вöли, мыј сiјö јона-һын музöма, окота сылы вод-
ны, ставсö вунöдны да һинөм һе тöдны, һужöдчыны да ун-
мовсыны, а сiјöс тани кутöны јуасöмҗасөн, оз лезны мунны
уаһны. Cтoмин тази гөгөрвоic јуалöмҗас вылас сылыс дышы-
һык пырыс, мырдысөн моз вочавiзöмҗассö да скöралic аслас
мехаһык вылö. Сiјö ачыс-һын полис тајö пöжар резултатгыс,
чајтiс, мыј сылөн ставыс воши, мыј сылы öтнаслы ковмас
кывкутны ставгыс.

— Ключыс гаражгыс код ордын вöли?—дöзмөмөн јуалис
Cтoмин.

— Ключыс пыр мастерскöјын овывлö, — Јермомiн пыдди
вочавiзic дуһа.

Јермомiн вiзöдлис сы вылö, мыжкө зiлис ускöдны тöд-
вылас да термасөмөн, мед сiјöс оз удитны торкны да öд-
јөнжык тас лезасны, вiсталис:

— Ключыс Левоһ ордын вöли, сiјö талун дежуритiс мас-
терскöјын. Сы ордыс бостлис домеһ, напiлокҗас корсны
пыралic, а бöрсö вайлис ез—ог помһит... да, ез i вайлы, ог
тöд весиг öнi көнi сiјö...

Вурдов локтiс Јермомiн дiкö.

— Кывзы, Степан... Сiзи оз поч! Колö тöдны, көнi мыј
тенад вöчсö. Те-öд аслад јурөн ставгыс кывкутан. Öнi-жö
колö ставсö тöдмавны. домеһыс кытчö мунic? Мыјла ачыс
ез вöv пöжар вылас? Ме сiјöс ег аздыв. Улыс кавiшщевын?
Кор воас? Регыд?.. Но вот, те тöдмав, игналис-ö сiјö гараж-

сө, ез-ö ачыс корсыгас бисö ускöд. Гөгөрвоин? Онi мун да лөгöд тракторјаслы места. Стомiн јорт, Макарöс колö талун-жö премiрујтны машинасö спаситöмыг. Те вот, Јермолин јорт, ачыд сен вöлин да мыј вöчин? Неуна весиг выл машина щöщ ег сотöј,—а сесга бара бергöдчис директорлаң да содтис:—а те, Стомiн јорт, јуөрт рајонö, медем следствiје вöчны воасны. Ме ветла Макар ordö, видла сiјöс, јона-ö висö.

Вурдов мөдöдчис-нын өзöслаң, но секи өзöс воггис да пырис домең. Сiјö вöли сöкыда лолалö, шапкаыс јурбок вылас öшјöма, кiјасыс тiралисны. Пырис, өзöссö весиг ез пöдлав, тан сувтис Вурдовлы паныд. Вурдов сувтис-жö, һедыр кывшутöг визöдчис домең вылö, а сесга бергöдчис да локтис пызан дiнö.

Некод, тыдалö, первој ез лыст шыасны домең дiнö.

— Мыј висталан, Ульныров јорт?—бурадыр мыстi-нын јуалис Вурдов.

домең чöволис. Öзöсöд щöщ мыччыгис Зоја. Вурдов ветлис өзöс пöдлавны да сувтис домеңлы паныд.

— Мыј висталан, Ульныров јорт?—мöдыс јуалис Вурдов.—Кущöм могјасөн тащöм сорöннас?

— Ме... ме...—заводтис домең, бөр лаңтлис, а сесга шуис:—Ме гаражсö, буракö, воггөн колли...

— Буракö!—Вурдовлөн гөлöсыс вöли стрöг i сылыс бурсö һинöм-нын оз поң виччысны. домең сiзи i аслыс шуис.—„Буракö“ вылад оз ков ыстысны... Кылан? Гаражас бiнас вöдитчин?

— Ег... Ме пöнарөн iнструментјасла сöмын бöривоң пырал...

— Кыз-нö ескөн сiјö өзјис?

— Ог тöд...

— Ея куритчы.

— Ег...

...Кор Јермолин јурсö öшöдöмөн петис директор кабиһетыс, сы бöрса вöччис щöщ Шомесова да кутис мунны сыкöд ортчөн, кокјассö сiјö восковјас сертi лөгöдöмөн.

— Радлан?—јурсö лептытöг јуалис дуңалыс Јермолин.

— Мыј вылö? Не радлыны, а бöрдны колö,—һöжјöһык вочавiзис дуңа.—Убыткаыс мыјдта!

— Сiјö убыткаыд тенад чептö оз iнмы!

— Чептыд мыј! Мијан јурјас куңа кучкö, став куңа... Мијан һим куңа...

— Тијан һимјасныд i дона,—вомсö векыштöмөн серöктис Јермолин.—

— Степан!—чорыда шуис дуња да сувтис. Сувтис щощи Јермомин.—Коди „тыс“? Те-мөј абу „ти“? Он сетчө пыр? Корсаң те Шаковыскөд өтк кывјас воин? Ме теныд кыңи комсомолка, кыңи друг, кыңи тенад гөтыр, а те кушдөмкө сватөјөс ворсан. Оз ков пузчужөм кагаавны, Степан. Востыв сінтө ас вылад и аңан!

Шомесова тыдавмөңја волнужтис. Сінјасыс југјалисны, чужөмыс гөрдөдөма, ачыс кыңкө тешкода јөжгылтчөма, парјасыс тиралыштисны. Јермомин кывзис вочавіртөг, бытөө вјәдөдс дуња јур вомөң да ез аңы сјјөс. А сесга кывшутөг-жө бергөдчис да мөдс вөзө, дуңалаң сінсө чөвтлытөг, но пелјассө чошкөдөмөң кывзис бөрвывгыс—вөччас-ө сјјө. „Быдөң велөдыс. Öни велөд көт ең“, мөвпыштис Степан да вөдс ассө и мукөдјасөс.

— Степан, те буржыка мөвпышты, мед оз ло сор,— нөшта горөдс Шомесова, кор Јермомин ылысмс бураылөңин да ачыс термагөмөң мөдс мөдарө.

Јермомин кылис сылыс мөдарө мунөмсө, сувтис, вөчс кымынкө восков Шомесова бөрга, но сесга кинас шеныштис да бөр мөдс вәж тужөдыс...

Лымјуж вылын төдчисны уна сөдкоктујјас, кыр јывсаң өвтис ул шын дук. Нөкод нөкөң ез тыдав, тыдалө ставөңна уңисны војса кусөдчөм бөрад.

Директор ордыс петис домен да јурсө өшөдөмөң наңөңк мөдөдчс гараж месталаң. Здук мыгө сес-жө петис Зоја да котөрөң вөччс домен бөрга.

(Вөзө лөд-на)

ОЛЕК ОНДРЕЈ

Л. Н. ТОЛСТОЈ

(КУЛОМГАҢЫС 25 ВО ТЫРӨМ КУҒА)

Тырис 25 во Лев Николајевич Толстој куломлы. Кад абу јона куґ, сөмын тајо кадсыс 18 воыс усө сөвет влаґт пукгөм бөрвылө, а тајо вежис став историческөј артөджассө сөшөма, мыј ми Толстојөн петкөдлөм олөмыс да „толстовщина-ыс“ вешјим өдвакө не 250 во саж: вужвыјоныс вежсис олөмыс і серпасыс важ Россијалөн... Толстој—важ Россијалөн јона ыжыд, төдчана ным, код гөгөр вөліны гырыс косјас,—быдсикас классјасыс быдсикас мөвпсама војтыр быдөн асногыс доңјавлісны сылыс олөмсө-ужсө.

1. ЕЩАҢЫК Л. Н. ТОЛСТОЈ БИОГРАФИЈАЫС

Л. Н. чужліс 1828 воын август 28 лунө Тулскөј губер-
њаын, „Јаснаја полана“ сиктын (сені і колі немыс унжыкыс).
Кувсис 1910 воын нојабр 20-өд лунө (выл сгыл) „Астапово“
станціја вылын (Тамбовскөј губерња). Вөлі јона важса родо-
витөј двор'анскөј рөдыс (бабладорсаңыс рөдвуж пуктыснас
лыддөны Гермаңијаыс роч царјаслы служитны 1353 воын
локтыс Індісөс, мамладорсаңыс—Волконскіј князјас рөдыс,
кодјас аснысө вөлі пуктөны медвоґза (9-д немса) роч княз
Р'уриксаң мунысјасөн), графјас. Тајо ставыс (куґ нем, шөр
Россијаын олөм, крөстаналыс став сөкыдсө-нартсө аґзөм, сы-
көд өтщөщ родовитөј двор'анствокөд бур јитөдјас да налыс
олөмнысө төдөм, с. в.) пөдкөдчисны Л. Н. творчествоын.

Казанса Уңиверситетын велөдчөм (1844-1847 војас) енов-
төм бөрын недыр оліс гортас. Двор'анатө буржуаґија пондс
венны ас озырлуннас, родовитөј двор'анствомд пондс өдјө
гөлмыны. Тајо-жө мојвиис і Л. Н.-лы. Сіјө нөшта Казанын
велөдчигөн-на јона мөвпалө „аристократијаөс“ бөр ловчөдөм-
вынөдөм јылыс („Дневник молодости“). Сөмын исторіјатө
вакатчөс он бергөд — „благороднөјјастө“ „чумазыјјасыд“ (таґ
двор'ана вөлі нымтөны буржујјасөс) зырөны. „Јаснаја полана-
ыс“ Толстојјаслөн өдва-жө ез „усы“ најө кіө. Л. Н.-лы лоі
мунны Кавказө (сетчөс посңі јөзјасөс век вөлі зырө, нарт

улö бостö роч царизм) офицерöн—„нажетка“ корсны. Воженöй служба вылын (Кавказын да Севастополын) вöли 1851-56 војас. Литература ужö (нажетка перјом могыс-жö визöд Н. А. Некрасовкөд гижасөм да „Дневник молодости“) кутчысö 1852 воö „Современник“ журналын (сентябрса №). „Современник“ вöли революционнöй крестанскöй демократиялөн (Чернышевский, Добролюбов, Некрасов да мукöд), боевöй органөн, демократическöй крестанскöй революция пестысөн. А Толстој некор ез вöv революционерөн, сiјö кадö сiјö вöли зев-на чорыда сулалö двор'анство понда, сiјөн Чернышевский-јаскөд куца овмөдчыны өтлаын, дерт, ез вермы. 1859 вогаң да возö немчöжыс (весиг крестаналадор вуждөм бöрын) вöли на-көд пуртжылын моз. Крепостнöй право бырөдөм бöрын вöли мирөвöй посредникөн (крестаналыс двор'анакөд венјас ладмөдыс), сесса лөсөдлис ассыс школа, лежалис велөдчан кыгајас да журнал „Јаснаја полана“ (сöмын Чернышевский „Јаснаја полана“ журнал жылыс рецензияын петкөдлис, мыј педагогика лөсөдысөн Толстој оз вермы лоны да сы бöрын Толстој таыс еновтчис). Литературнöй ужыс ез еновтчыв став тајö кадас.

Реформа бöрын двор'анствоылөн гөльмөмыс пондис мунны јона ödjö. Толстој тајос зев сöкыда переживајтис: позжыс усөм лебач пи кофөн ассö шуö (визöд „Исповедь“), öдва ассö ачыс ез ви. Секи i вујис ужалыс гөль крестаналадор (1875-81 војас), лоi патриархалнöй (важсама) крестана идеологөн, јенлы ескөм вымногөн („толстовщина“) лөсөдысөн (таыс сiјöс Синод јорис—„анафемаалис“ 1901-воö). Мортыд ассö ачыс пöртис „прөстöй“ мортö, а гөтырыс да ныв-пијаныс колины „графјасөн“. Та понда семја пыщса олөмыс лоi зев сöкыд: унаыс Л. Н. лөсөдчылыс пышжыны-еновтны гортсö (визöд, шуам, гөтырыслы 1897 вога јул 8 лунса писмө, сiз-жö автобиографическöй „И свет во тьме светит“) овны гөльяс ногөн. Но збымыссö тајос вöчны вермис сöмын кулан веркыдас: муртса Астаповоөзжыд i воис да сени 1910-д вога нојабр 20-д луно кули.

Сiзкө, Толстој öлис зев иңтереснöй кадö: феодально-крепостническöй олас ногын 33 во-на öлис. Сiјö чужтөз муртса 16 во војдөр вöли французјасөн 1812-д воын Москваос бостлөм, кујим во војдөр декабристјаслөн кыпөдчывлөм, а олөм помлаңас азжылыс 1905 вога революция, 1917 вога Октабрскöй революциялыс „генералнöй репетиция“, муртса 7 воөн ез су пролетарскöй революциялыс вермөмсö. дерт, тащөм нем олысыд уна вермас виставны, торја-нын сiјö-кө сещөм генералнöй гижыс (код жылыс Ленин шулис: „Вот тајö, бабаңка, художник. Кодос

Јевропанын позö сувтöдны сыкöд орччөн? Некодöс!“) Пöштi 100 во петкöдлiс Толстој ловја“образјасөн аслас гiжöдјасын,— таыс-нын тыдалö, кушöм ыжыд тöдчанлуныс сылөн.

2. КЫҢИ ДОНЈАВЛИСНЫ ТОЛСТОЈÖС РЕВОЛУЦЈАÖЗ

Öдвакö кушöмкö роч писател жылыс гiжöма сы мында, мыјда Л. Толстој жылыс. Öдвакö кушöмкö мöд ным гөгөр вöліны сымында венјас-көјас, мыјда Л. Толстој гөгөр. Тајö нöшта петкöдлö революцијаöзга Россјјаса общественнöј оломын Л. Толстојлыс тöдчанлунос. Мыј понда тағи? Сы жылыс зев бура вiсталоны Ленилөн ставтајас. Толстој жылыс Ленилөн ем нароснö ставтајас да не öтiк весiг, а быдса вiт. Тајö ставтајасыс—теоретическöј фундамент, код вылö пыксöмөн ми течам марксистско-ленинскöј литературнöј наука. Толстој кулöмлы 25 во тырöмыс щöщ i Толстој жылыс Ленин ставтајаслы јубiлеј. Ленин велöдö мијанöс, кыҗ колö донјавны писателјасöс.

„Мијан воҗын-кö збыл ыжыд художник, то кушöмјасöс-кö көт медеа тöдчана бокјасö революцијалыс сiјö должен петкöдлыны аслас произведенијасын“ (В. I. Ленин, „Лев Толстој, кыҗи русскöј революцијалөн рөмпöштан“).

Көт ескö Толстој некор ез вöv революционерөн, но вöли ыжыд художник-реалистөн да аслас произведенијасын зев уна сетiс асыс кадсö гөгөрвоöдöмлы,—вот мыјла сылыс творчествосö ас ногнас гөгөрвоöдöм вылын ужалiсны быдсiкас политическöј деятелјас. Уна гiжöма Толстој жылыс либерално-буржуазнöј да меншевицкöј гiжысјасөн, сöмын некод најö оз отсавны Толстојлыс творческöј тујсö, падвежмунöмјасö гөгөрвоны, а сöмын җугiсны, тыртiсны быдсiкас сөрöмнас. Сöмын неыжыд ставтајасыс Ленилөн сетöны вескыд вiҗ Толстој творчествоын тујдысны. Мыј понда сiҗ? Тајö тыдалас, вiҗöдлыны-кö, кыҗ гөгөрвоöдöны Толстојс буржуазнöј да меншевицкöј учонöјјас, i кыҗи сiјöс вöчö Ленин.

Буржуазнöј i меншевицкöј (Плеханов, Аксельрод) исследователјас оз бостгыны сiјö реалнöј действительностган, кодыс кыптiс Толстојлөн творчествоыс, а бостсöны „с живых личностей“—јöзган, но не реалнöј јöзган, не јöз кост отношенијасган, а сыган, мыј „җајтöны“, кыҗ мөвпалöны тајö исследователјасыс агныс. Сiјөн i артмö, мыј кодсурöног Толстојыд—„народник“ (вiҗöд Соловјов-Андрејевичлыс „Опыт философии русской литературы“), народничествад-по Толстој усöма пöрымöмысла да кулöмыс полöмла, сесса-пö сiјö „кажушцијса двор’анин“. Мукöдјас ног, Толстојлөн аслыспöлöслуныс да падвежмунöмјасыс сы понда,

мыі сыын тышкасоны „языческөй христіанство“ да „культурнөй христіанскөй сознаңије“, „ассө радејтөм“ да „зсвылас дөгалөм“ (визөд д. Мережковскілыг „Л. Толстој да Достоевскіј“.) Та ног-жө доңјалөны А. Бельі, Іванов-Разумнык. В. Кранікфелд (визөд „В мире идей и образов“) да мукөд сы нога либералјас ногөн Толстој вөлі „чуткая совесть нашей родины, совесть, которой с содроганием внимала анафемствующая его Россия“.

На ног Толстојнд—„вечнөй страңнык“, „искатель правды“ да мукөд танога ылөдчан, лицемеритчан либерално-буржуазнөй гөра.—Пышкөснас килкоф куш кывјас,—со мыі артмывліс налөн научнөй анализ пыфди.

Плехановлөн Толстој јылыг статђајасас төдчис сылөн аслас став меньшевістскөй мөвпсамыс, методологіяыс, конкретнөй оломыс—історіјаыс ородчөм, куш аслас јурыс схемајас течөм, діалектика гөгөрвотөм. Сөмын та понда Плеханов і воіс сешөм абсурдөз, мыі сіјө торјөдө Толстојөс кык пелө: бостө Толстојөс, кыз художникөс, і шыбытө кыз мыслительөс, религіознөй філософөс, сетө опређеменіје—„тасаң—етаччөз“. Толстојкөд, кыз художниккөд-пө „нымкоф“, а кыз мыслителькөд—„страх“. Плеханов ногөн Толстој некор ез вужлы крестаналадорө, немчөжыс вөлі „ыжыд барін“. Куломыс полөм, „языческое сознание единства с природой“ да мукөд танога кывјас,—вот мыі артмө Плехановлөн научнөй анализ пыфди (визөд Плехановлыг Сочіеңијејас, XXIV том, Толстој јылыг статђајас). Сөмын өтнас Роза Луксембург матыстчис Толстојөс Ленин ногөн вескыда гөгөрвоөмлаң.

Ленин оз торјөд Толстојөс Россіјаса оломыс, сіјө востө кушөм помкајас понда Толстој сешөм зуг, сешөм уна сылөн падвежмунөмјасыс. Ленин оз ород Толстој-художникөс Толстој-мыслительыс, а бостө зөһнас да доңјалө мыјөн ыжыд Толстој і мыјөн сіјө вреднөй (визөд Ленин сочіеңијејаслыг XII, XIV да XV томјас, Толстој јылыг статђајас).

Ленин бостө Толстојөс „кызі роч революціјалыг рөмпөштанөс“. Вөлі кад, кор Толстој чәјтис-на двор'анстволыс јонмөмсө верманторјөн да аслас творчествоөн тышкаеіс та понда. Но крепостнөй право бырөдөм бөрын регыдөн тыдовтчис, мыі таз чәјтөмыд подувтөм. Двор'аналы лібө колө мунны капитализмлы уж вылө (кыз вөчис Стіва Облонскіј „Анна Карөһина“ын—сіз вөчисны унжык двор'анаыс), лібө сувтны двор'анско-буржуазнөй блоклы (код вылын кутчыеіс роч царізм) паныд сулалыс классјасдор. Но Толстој став вужјаснас кутчысөма феодальнөй формаціјаө, пролетариатөс сіјө некор ез гөгөрволы і немыс сыыг јона полис. Весігтө

крестанекöј реформаöч-на Толстој гижлис: „Еще те явления истории, которые произвел пролетариат, произведший революцию и Наполеонов, не сказал своего последнего слова и мы не можем судить о нем, как о законченном историческом явлении“.

Помешщик Толстој бура төдис феодальнöј формацiяын мөд основнöј классöс—крестанакöс, но не öнiя—выллаң, революцiялаң кыссыясöс, а важноакöс: јенлы јона ескысöс, көртчөмөн кывшутөг төрпитысöс, кодлөн став шогыс i долыдыс—му, мед сөмын муыс вöли тырмоз да помещиктөм (төдвылад ускөдöј Платон Каратајевöс „Война i мир“ ыс, „Христос ымөн“ олыс Педөр дафöс „Анна Карөңинаыс“, Иванöс „Сказка об Иване-дураке“-ыс, Алоша Горшокöс—сiјö-жө һима вiстыс, кулан вога „Благодарная почва“ вiстыс сиктса зонмöс да с. в.). Вот ташчөм крестанакдор i сувтис Толстој (таöч воөдчөмсö вiчөд „Исповед“-ыс, а художественнöј гижөдын Константин Левин—„Анна Карөңина“-ыс).

Левин шуö: падвежмунөмјасыс Толстој вiчөдласјасын да велөдөмјасын абу случајностъ, а XIX нем којмөд јукөнса роч олөмлыс падвежмунөмјассö петкөдлыс. Крепостнöј правыс мезмөм патриархальнöј деревња вескалис һемжамиттөм нарвiтөм да грабитөм улө капиталлы. Толстојлөн творчествоыс—капитализм талалөм вылө, рөзөрiтөм-мутөг колөм вылө прөвст, кодöс чужтис патриархальнöј деревња. Тајөн i ыжыд да јона дона мијанлы Толстој: сiјö восталис дворанско-буржуазнöј официальнöј Россiялыс быдсикас вевтөдјас-маскајас, петкөдлис государственнöј управлөнијелыс, судлыс, официальнöј вiчкөлыс комедiја, озырјаслыс нөшта јонжыка озырмөм сек, кор миллионјас ужалысјас корысмөны. („Воскресение“, „Хаджи Мурат“). Крестаналөн уна лөг пучөма сөлөманыс, но најö оз кужны (i оз вермыны пролетариат öтсөгтөг, велөдөмтөг) мездысны став тајө мустөмторгыс—сiјөн налөн һаргөм, јенлыс (не официальнöј јенлыс, кодi сулалө царјас дор-озырјасдор, а Толстој самөн вымөдөм гөлјас понда „төждысыс“, најöс коркөја кокнөд вылө һафејаөн ылөдлыс јенлыс, өтсөг корөм да с. в.—зик Лев Николајевич Толстој самөн (кор төдмасан Толстој религиозно-философскöј да публицистическöј статъјасөн, тајө пыр сiнвылад угө). Со көн помкаыс i вужыс став сiјө падвежмунөмјасыслы.

Сөрт, толстовщiнаыд мијан Совет муын оз вужјас (сiјö i војдөрсө ез вермыв јона паскавны): капитализмлыс колассö ми бырөдам не сөмын економикаыс, а щöщ i јöz вөжөрыс, а толстовщiнаыд—важлөн петас, мијанын кутчыган подулыс сылы абу. Но Толстојлөн творчествоыс зөһнас

(весігтö щöщ релігіозно-філософскöј гіжöдјасыс) — аслыс пö-
лöс історіческöј документ-памјатнїк, код сертї мї, сіз-жö і
воçö олысјас, пондасны тöдмавны важсö. Толстојлөн-жö ху-
дожественнöј гіжöдјасыс ыжыд культурнöј наслєдство, кодөн
сöмын револуціја бöрын вермісны тöдмасны паскыд мас-
сајас (кызї шуліс Леңін, сізї і лої: револуціјаöз Толстојлөн
гіжöдјасыс петлісны 50 сурса тіражөн, а револуціја бöрын—
500 сурса тіражасөн). Толстој творчество сертї ужалыс јöз
тöдмасöны важыскöд—тöдмалöны врагјаснысö, тöдмалöны
батјасныслыс курыд олöмнысö, мед буржыка тышкасны вы-
лыс понда, јонжыка рафејтны ассыныс выл соціалістиче-
скöј рöдїнанысö, вынөдны-јонмөдны сіјöс сы выјöз, мед бы-
рöдны нартытыс классјасöс став му насталаын.

Тази, жеңыда вісталөмөн, гөгөрвоөдө Толстој јылыс
Леңін.

3. КЫЗІ Л. ТОЛСТОЈ ПЕТКÖДЛÖ АСГЫС ЕПОХАСÖ АСЛАС ХУДОЖЕСТВЕННОЈ ТВОРЧЕСТВОЫН

„Кад, кодын оліс Л. Толстој да кодї јона тöдчана пет-
көдчїс кыз сіјö геңіалнöј произведєнїејасын, сізї і сіјö ве-
лөдöмын, ем 1861-во бөрөаң да 1905 воөңса кад. Збыл, лі-
тературнöј ужыс Толстојлөн пондөдчїс воңжык да помасїс
сорөнжык, чем пондөдчїс да помасїс тајö кадыс, но Л. Тол-
стој тырвыјöз сөвміс кызї художнїк і кызї мыслїтел стöч
тајö кадколастö, кодлөн вужана самыс чужтїс став тöдчöда-
на віңјасö і Толстој произведєнїејаслыс, і „толстовщї-
налыс“ (Леңін).

„Анна Кареңїна“ын Левїн кывјасөн Толстој зев стöча
да југјалана петкөдліс, мыјын тöдчанлуныс тајö вужана ка-
дыслөн:

„Мїјан öнї, кор ставыс мөдарпуткыл бергөдчїс,
ї сöмын пуксö вопрос сы јылыс, кызї пуксасны тајö
условїејасыс, ем сöмын öтї медса важнöј вопрос Росојја-
ын,—мөвпалїс Левїн“.

Мөдарпуткыл бергөдчысыд—феодално-крепостнїческöј
оласног, пуксыгыс—капіталїстическöј стрöј: тајö „чöрс вы-
лын“ зөңнас бергалö творчество „гöгылыс“ Толстојлөн.

Толстој творческöј тувылын көв куçöм кадса произве-
дєнїе ен бост, „чöрсыс“, творчествосö сөвмөдыс вужыс
пыр лöб тајö проблемаыс: общественно-економїческöј фор-
маціјаслөн вежсöм. Толстој-öд абу історїк, а художнїк, сіјөн
тајö проблема гөгöрыс сіјö кыалö художественнöј произве-
дєнїејас, петкөдлö аслас кадыслыс історїјасö ловја јöвјасөн,

художественној образасөн. Ҷик сөза тәдчә кык шупөдыс тајә творческөј ужас: первој—двор'анскөј— „Война і мирә“ (гижан војас—1864-1869), „Анна Каренина“ (гижан војас—1875-1878)—патриархалној крестаналадорө вужөмлаң чегана произведеније да мөд—патриархално-крестанскөј— „Чем муди живысан“ (1881-1885 војас) нем помөзыс.

Өти пырса тема Толстој творчествоын—капіталізм оломыс пышјөм. Нехмудовс („Записки маркера“) Ҷикөз пор-титис карса олом (кар—капіталізмлөн быдтас, двор'аналөн „крепөстыс“—сіктјасын іменіјесас) і мортыд ачыс ассө вјјө. Мөд Нехмудов („Утро помещика“) еновтө велөдчөм да служитөмөн карјера вөчөм, пышјө сіктө, мед лоны „бур батөн“ аслас крестаналы, а најө оз зев меліа сибөдны сіјөс да лоө музыка шы улын вунөдчыны. Оленін („Казакы“) пышјө Кавказса сөстөм природа вылө да прөстөја олыс терскөј казакјас пөвсө. Пјер Безухов („Война и мир“) „сөстөммөдчө“ Платон Каратајев мөвпсам вылө вужөмөн. Левін („Анна Каренина“), „Христос нимөн“ олыс Педөр дад сам вылө воштысөмөн мездөдчө ассө вјјөм јылыс мөвпјасыс. Степан Касатскіј („Отец Сергей“) пышјіс манакавны, а кор і сен „грек суис“ (нывбабајас грекө вөјтисны, ез мын весіг ассыс чуңсө керыштөмөн)—пышјіс брөдагаавны, мед јөз пөвсын корсны гректөм олом. Нехмудов („Воскресение“) воөдчө „толстовшцінаө“, Толстој самөн јенлы ескөмө да с. в. Бөрја помлаңас ачыс Толстој еновтө ассыс „Јаснаја поланасө, семјасө да кувсө Астапово станціја вылын позтөм көк моз—тајөн помасө „грекөвөјтыс“ капіталізмыс пышјөм јылыс тема Толстојлөн.

Ҷерт, ез сөмын пышјан тујјас індөмөн „вермас“ Толстој сылы мустөм капіталізмкөд. Сіјө зев партіјној, зев воінственнөј аслас творчествоын: дојанторсө зев јона кыпөдө-ыждөдлө, мустөмсө немжалиттөг ердөдө. Двор'анстводор сулалігөн ыждөдлантор, дојантор, Ҷерт, сіјө классыс, кодыс ачыс петіс. Патриархалној крестаналадор вужөм бөрын щөщ і најөс зев оз радејт (тајө торја тыдалө „Смерть Ивана Ильича“, „Воскресение“, „Плоды просвещения“ да „Хаджи-Мурат“ гижөдјасын).

Феодально-крепостныческөј Россіјалөн војнајас вөліны быд пікыс петан тујјасөн да сы вөсна двор'анскөј кадын Толстој војнајастө лыддө быт лоан коланторјасөн. Быдөн, коді сувтас паныд роч крепостныческөј монархіјалы, сувтөдасны аснысө рөк улө, кыз лоі Наполеонкөд („Война і мир“). Кісөм пөрыс ропөч-Кутузовсс, коді ез сулав Наполеон өти гыж дон, Толстој лептө кыз националној геројөс. Кутузов да

Каратаев — өтi вуж вылын быдмыс кык вож: вужыс — крестничество, көн өтiыс — раб, а мөдыс — рабовладелец, өтiыс мөдтөгыс ез вермы лоны. Кутузовыд — „вок“ Илья Илч Обломовдөн (Гончаров романы) — сещөм-жө „кын колода“ аслас дышө леччөмөн („терпеные да кад“ — сылөн лозунг). Сijö кыjис кад, кор пукгис көзыд роч төв, кор роч крестана качалисны, мыj Наполеон ез ваj налы помещик-жасыс мездөм, а та вылө крепостнөj крестана jона нафеjтчисны — таjөс Толстоjлы весег лоi быт петкөдлыны. Богучарово-са крестана ез пондыны лезны кыач Болконскijлыс семjасө французскөj воjскаыс пышjыны да Ныколаj Ростовлы ковмис мездыны воjеннөj вынөн, да налөн лөгныс кыптис французjас вылө, — сек щыг да кынмалыс армijатө китөм-киөн почс вермыны.

„Воjна i мир“ — медса ыжыд, медса төдчана произведеjнеjе Толстоjлөн. Таjө гижөд сертыс XIX немлөн воjза нолөд jукөнныс сувтө зөңнас, ловjа образjасөн. Сөмын (кыjи ме петкөдлi-нын Наполеон да Кутузов jылыс кажтылгөн) сijөс оз пож бостны, кыj историческөj памjавнык, тыр ескөмөн, некрjитическөjа. Дворанскөj тенденциозностыс Толстоjлөн тан медса jона төдчө.

Ме кажтывлi-нын, мiса Толстоj jона вермасис (шуам, „Зараженное семейство“ да „Нигилист“, кодi нырө кучкымөнjа төдчө, кыjи пасквил крестанскөj демократijа вылө: танi сijө өтвылыс став реакционно-дворанскөj лагеркөд, өтвылыс достоjевскij, Крестовскij, Клушныков, Лесков да Писемскijjаскөд) революционнөj крестанскөj демократijакөд тышын. „Воjна i мир“-ыд, кыjи i „Анна Каренина“, сулалө сijө-жө виж вылын: дворанстволы паныда крестанскөj демократjас пропагандалы, Чернышевскij „Что делать“-лы паныд Толстоj сувтөдө дворанстволыс историческөj заслугajассө: најө-пө кужисны өтувтны враглы паныд став классjассө да сословиejассө (збылыс тан абу уна — вижөд, кыjи М. Н. Покровскij петкөдлө таjөс аслас „Русскаjа исторijа“-ын). Сijө петкөдлө сөмын гырыс дворанаөс, а крестанаөс да мукөдөс петкөдлө сөмын сымда да сы могыс, мыjта колө дворанствоөс ыждөдлөм-идеализирujтөм кужа (вижөд, кушөм „тиш да глад“, крепостнөjжасөн крепостныкжаснысө радеjтөм граф Ростовjас усафбаын, кушөм бур бат-көв i стрөг — пöрыс кыач Болконскij, мыj-да бурсө вөчө аслас крестаналы том Андрей Болконскij да с. в.). Толстоj вескыда i шуө: „менам сочиңеңиjеын деjствуjтöны сөмын „по-французскij“ сорнытыс-гijыс кыачjас“, кыж бытвө роч олөмыд зөңнас сосредоточитөма таjө jөзjас вылын. „Ме сөгласен, мыj таjө абу збыл“, сөмын „чиновныкjаслөн,

купечјаслѳн, семінарїстјаслѳн, мужїкјаслѳн (кодјасѳс петкѳдлѳ вѳлі народњическѳј лїтература — Ѳ. П.) олѳм меным абу їнтереснѳј і жынвыјѳ абу гѳгѳрвоана, а секса арістократїялѳн олѳмыс... меным гѳгѳрвоана, їнтереснѳј і муса“. Сїјѳ шуѳ, ыштѳ-пѳ крепостнѳј правалѳн ужасјасыс, гѳтырјасѳ стѳнѳ сужѳм, гырыс пїанѳс нѳјтѳм, салтычїха да с. в. абу вїпїчнѳј тајѳ кадколастлы.

Но двѳр'анстволѳн корысѳ усѳмыд — факт, кодыс не-кытчѳ он пышїы, кѳсјан-кѳ колны реалїстѳн да ыжыд худож-нїкѳн. Толстој петкѳдлѳ тајѳ процессѳ граф Ростовјас їменїе вылын, налыс гѳлмѳмсѳ петкѳдлѳмѳн: кор кулѳ Ілла Андрејевїч Ростов, сы бѳрын пїыслы (Нїколај Ростовлы) колѳ ужјѳзыс кыкмында, мыј дон вѳлі їменїејасыс, а пѳрыс графїѳа вежыны оз вермы да сїјѳн пїсѳ зїк јїрѳ сужѳ. Немѳвѳјса „познысѳ“, — „Отраднѳе“ вузалїсны ужјѳзјасыс жын донсыс, а ужјѳзјас ез вешїыны і жынїыс. Ковміс мортыдлы сновтны важ невестасѳ (Соѳа) да гѳтрасны озыр невеста вылѳ (Марїја Болконскаја, кодѳс коркѳ мездїс Богучаровоса крестана кї улыс). Тазнад сїјѳ ставсѳ бѳр бергѳдѳ нїнѳм вузавтѳг. Нїколај Ростов јылыс тајї вїсталїг Толстој петкѳдлѳ, мыј сылы муса важ сама помешщїк-крепостнїк. Сещѳм їдеалнѳј крепостнїк, кодѳс корѳ Гоголь „Выбранные места из переписки с друзьями“-ын. Революцїоннѳј народњичесत्वолы паныда тышын Толстој ѳтвылыс Тургеѳевкѳд („Отцы и дети“), но Тургеѳев капїталїзїрујтчыс двѳр'анстволѳн їдеолог і Кїрсановјаслыс овмѳссѳ кыпѳдѳ капїталїстїческѳј методјасѳн, кодї Толстојлы вѳлі мустѳм. Сїјѳ шуѳ: Нїколај Ростов-пѳ ез ра-дѳјт Англїяныс вајан капїталїстїческѳј вылјастѳ, сєравлїс хоѳајство јылыс теоревїческѳј ужјас, заводјас, машїнајас, с. в.

Неыжыд ставтаын ме ег вермы куѳжыка сорнїтны „Војна і мїр“ јылыс, ог вермы сувтлыны і двѳр'анскѳј кадга мукѳд произведѳнїејас вылѳ. Інда сѳмын, кущѳм їдеалїзїрованнѳја петкѳдлѳ Толстој помешщїка-крепостнѳја кост отношенїејас „Полїкушка“-ын: Полїкејѳс дѳрјыс-радѳјтыс морт — сѳмын помешщїца, а кор морттѳ „рѳкыс талалїс“ — воштїс 1600 шайт саяс сѳм да жагѳдчїс (мыј понда гѳтырыс јѳјміс, а їчѳт кагаыс вѳјї), помешщїца ез бѳгт сѳмсѳ, кодї сурѳма Полїкеј бѳрын локтыс кулак Сутловлы („немас коланїнад дѳмас“: Полїкејлѳн нїнѳмыс абу да вѳснїїныд зїкѳз ѳрї, а озырыдлѳн „ускыс лудїс“). Тајѳн Толстој (бара-жѳ Гоголкѳд ѳтвылыс) шуѳ сѳмтѳ омѳл јылѳмѳн (ѳјавольскїм началом).

Нѳшта колѳ каѳтыны, кыз Толстој вїзѳдѳ рабочѳјјас вылѳ. „Војна і мїр“-ын рабочѳјјас — вѳрјас, пїаннїкјас да тышка-сыѳјас (кѳѳ вѳкѳ і петкѳдлѳ, кущѳма најѳс „јїрѳны“ кѳѳаје-

вабыс, налѝн волхѝнїејасыс — „бессмыслениѝ бунт“, кѝн нырщїкалѝны уголовнѝјас, с. в. Тащѝм вїчѝдѝмсѝ сїјѝ ес веж і патриархалнѝј крестаналадор вужѝм бѝрын („Воскресѝнїеын“ — жождѝбѝрајас гусалыс рабочѝјѝс судїтѝм петкѝдлѝмын. „От нее все качество“-ын — рабочѝј-революцїѝнер пїањњїк да вѝр, „Анна Каренина“-ын — рабочѝј-железнодорожњїк век касїтчѝ-повѝдчѝ, с. в...) Толстој кѝсїѝ шуны, капїталїзм-пѝ порвїгѝ јѝзѝс, рабочѝјјас-пѝ вошѝм јѝз, кодјасѝс сѝмын колѝ жалїтны.

„Анна Каренина“-ын Толстој сувтѝдѝ проблема Росси-јаын капїталїзм развїајтчѝм јылыс. Сїјѝ паныд мунѝ прусскѝј тужѝд (кор двор'анство сувтѝдѝ овмѝссѝ капїталїстїческѝја) мунѝмлы (Анна Карениналыс да Вронскїјлыс англїјскѝј ногѝн лѝсѝдѝм овмѝссѝ петкѝдлѝм да сылыс жугалѝмсѝ петкѝдлѝмѝн: тајѝ туј вылыс-пѝ шуд оз ло, Каренина-пѝ немпомсѝ азїс појезд улын, а Вронскїј — вѝјна вылын), но паныд сувтѝ і революцїѝннѝј народњїчествоѝн амерїканскѝј туј вылѝ кѝждѝны зїлѝмлы (Чернышевскїјлыс „Что дѝлат“-сѝ Толстој пародїрујтѝ аслас романа: свободнѝја радѝјтчѝмыд-пѝ вадѝдѝ ассѝ вїјѝмѝ, кыѝї вѝчїс Каренина. Мыј тајѝ пародїја — зев сїнмѝ шыбытчѝ, кор тѝдвылад ускѝдан Карениналыс вѝтсѝ: сїјѝ вѝтас — радѝјтѝны, кутлѝны-окалѝны ѝтпырїѝ Каренин і Вронскїј. Чернышевскїј чуксалѝ честнѝјжыкјасѝс двор'анајас пѝвсыс мунны Рахметов тужѝд — пѝртчыны Нїкїтушка Ломовјасѝ. Сылы паныд Толстој петкѝдлѝ Нїколај Левїнѝс, сїјѝ-пѝ мунїс революцїѝнерјас дїнад да зїкѝз јусїс, олѝ простїтуткакѝд і косттї кулѝ чахоткаыс да с. в.). Толстој їндѝ патриархално-крестанскѝј туј (Константин Левїн — мужїк-јаслыс, „Хрїстос нїмѝн олыс Педѝр дѝадыс“ — велѝдчѝ овмѝс нуѝдѝмѝ), оз гѝгѝрво, мыј тајѝ тујыд куѝа кутчысны оз вермы, олѝм сїјѝс кырѝдас, пѝртас кулацкѝјѝ, сїјѝ-жѝ капїталїстїческѝјѝ. Тајѝ романѝя Толстој воѝдчїс патриархалнѝј крестанство дїнѝ. Выл классѝвѝј вїѝ вылѝ угѝмыд вежїс став вїчѝдласјасѝ Толстојлыс. Сїјѝ ѝнї пондїс аздыны паскыджыка і јѝсжыка. Шуам, сїјѝ-жѝ вѝјна јылыс тематѝ ѝнї Толстој сувтѝдѝ зїк мѝд ногѝн, чем вѝлї „Набегын“ да мукѝд сїјѝ кадга произведѝнїејасын

„Хаджі-Мурат“ воѝын Толстој сувтѝдїс мог: ердѝдны дѝспѝвїзмсѝ Нїколај Палкїнлыс да сїјѝ сановњїкјаслыс (Воронцов, Чернышев і мукѝд), петкѝдлыны вѝјналыс ковтѝмсѝ крестаналы (сїјѝ-жѝ шуѝ Толстој „Сказка об Иване дураке“-ын, а публїцїстїческѝја — русско-јапонскѝј вѝјна јылыс шыѝдчѝмын). „Воскресѝнїе“-ын Толстој кумалѝ став вевтѝдїсѝсѝ офїцїалнѝј вїчкѝлыс (туремнѝј вїчкѝын служба пет-

ködlöm da мукöd), судлыг (Масловаос судитөм). Тани реализмыс Толстојлөн мыкөмында матыстчө Салтыков-Щедрин ділө.

Но патриархално крестанскөј кадса творчествойдлөн ем і мөд чужөм. Толстој аслас критикаын сулалө патриархалнөј, наивнөј крестана віқөдлас вылын. Налыс настројеніејассө Толстој петкөдлө сещөм вескыда, сещөм кужөмөн, мыј ачыс аслас велөдөмас пыртө налыс наивностсө, політикаыс полөмнысө, ымабутөмјасө ескөмсө (місвіцизм), наукаыс-культураыс полөмсө, олөммыс пышјыны, ыбсыны зілөмсө, капитализмөс да сөмлыс вынсө јорөм, — сещөмөз, мыј ыкыз оз поч чајтны тас јевропејскі образованнөј писателөс, чајтан, мыј тајөс віставлө сөд-пемыд крестанын. Тајө „чужөмыс“ Толстој творчествоын патриархално-крестанскөј кадын бостө зев төдчан места і, ыерт, ворсө зев реакціоннөј, вреднөј рол. Шуам, „Восстановление ада“—ын сіјө јорө, лыддө „омөмлы“ кивыв ужалөмөн наука, культура, техника, социализм, с. в. Толстој воө сывыјөз, мыј весігтө нывбабајасө јорө кыз омөм пөдрөдөс, „грекөвөјтысјасө“, јорө еңајакост радејтчөм да с. в. („Сјазол“, „Крејцеровза соната“, с. в.).

Толстој сещөм ыжыд геңіј, сіјө оз нуждајтчы помтөг сіјөс ошкөмыс, і ставсыс јурөдыс малалөмыс (кыз вөчөны вөлі гора кывјөн шыбласны радејтыс буржуазно-либералнөј гічысјас). Мі вескыда донјалам локсө і бурсө Толстој творчествоыс: сіјөс, мыјын сіјө ыкор вунлытөм ым, і сіјөс, мыјын сіјө ворсіс прогресс падмөдана рол, ақзам помкасө талыс ые сыыс, мыј сіјө вөлі „большөј барін“ да мукөд сещөм объективнөј помкајас. Ленин індіс ставыслыс помкасө, прожекторөн моз јүгдөдіс да вөчіс гөгөрвоакаөн став падвежмунөмјассө Толстојлыс, ақзіс сыыс роч буржуазно-демократическөј, крестанскөј революціјалыс рөмпөштан. Лениныс унасө, ыжыдасө да стөчасө он шу: „Эпоха подготовки революции в одной из стран, придавленных крепостниками, выступила благодаря гениальному освещению Толстого, как шаг вперед в художественном развитии всего человечества“ (Ленин).

4. ВЕЛӨДЧАМ ТОЛСТОЈЛЫГ ГІЖАН МАГҒЕРСТВОӨ

Л. Н. Толстој, кыз шуөны рочөн — „двор‘анскөј реализмлөн медвылысса шупөд“. Ныөтік двор‘анскөј писател ез вермыс кыпөдчыны сещөм вылөз, мыј сетіс Толстој, кыз реалист, двор‘анскөј кадколастас. Патриархално-крестанскөј віз вылө вужөмөн Толстој нөшта јонжыка паскөдіс і жуждөдіс ассыс реализмсө. Но тајө реализмыд-өд, ыерт, вөлі ограниченнөј: і двор‘анство, і патриархалнөј крестанство сіјө

кадö, кор пукеö-нын вöли мед вылыс стафiяыс капитализм-
лөн — имперіализм, кор лöсöдчöны вöли вынјас јог классöвöј
көсјаслы, тајö кадас индöм классјасыд вöлины-нын төрытја
лунон исторiјаын. Сiјөн, ферт, реализмыс Толстојлөн вöли огра-
ниченнöј, а кытсурö вужліс реакціоннöј міевікаö (тајöјасöс
ме і петкöдлі, кор вiставлі, кың Толстој ідеализујтліс
двор'анствоöс, кың вермаглис революціоннöј крестанскöј
демократіјакöд, кың öтдортліс наука да култура, локногөн
петкöдліс рабочöјјасöс да с. в.).

Таыс, ферт, оз пет, мыј мiјан талунја лунын Толстој—
ковтöм.—Ҷик-на мöдарö: Толстојöс сöмын Октабрса револю-
ција бöрын пондiсны төдны мiллоннöј массајас. 1910 воын
Толстој кувсöм куңа Ленин гiжліс:

„Толстој-художник төдса зев ещали весіг Россiјаын.
Мед вöчыны сылыс великöј произведенијейассö збыл төдсаөн
ставлы, колö көг і көг сещöм общественнöј стројлы, кодi
комiс мiллонјасöс да дас мiллонјасöс пемыд луно, увтыртö-
мö, каторжнöј ужö да корыслунö,— колö социалистическöј
переворот. Толстој не сöмын сетліс художественнöј произ-
веденијейас, кодјас пыр лöоны донаöс да лыдданаöс масса-
јасөн, кор најö лöсöдасны аслыныс мортнога условіейас, по-
мешцијаслыс да капиталистјаслыс нарт шыбытöмөн; сiјö ку-
жiс ыжыд вынон петкöдны öнiја олас ногөн мiчкöм паккыд
массајаслыс настроенијейассö, серпасавны налыс олöмнысö,
петкöдлыны најö прөвестлыс да негодуйтöмлыс стiхiјнöј
чувствосö“, сiјö „вывтi ремјейнöја петкöдліс аслас произве-
денијейасын і кың художник і кың мыслитель — став первојја
роч революцијалыс историческöј аслыскас виңјассö, сылыс
јонлунсö і жеблунсö“ (Ленин, „Л. Н. Толстој“).

Тајö кывјасыс Лениналөн петкöдлöны Толстојлыс кувлы-
тöмлунсö. Социалистическöј култура течiг-быдтiгөн мi бостам
аслыным, велöдам да перерабатывајтам став бурсö, мыј
ем воңа културајасын. Ферт, тајö ужын мi некың ог вермöј
бокö колны не öтдортны Л. Н. Толстојöс.

Ыжыд сöветскöј писатель А. Толстој шуис Лев Николаје-
вичöс „писательјасыс академiјаөн“. Збыл, писательјаслы ыжыд
мастерство перјыны Лев Толстој быдса „академiја“ і ем:
некод мöд писатель роч мiтератураын оз сет сымда ловја
јöзöс, налыс психологiјасö петкöдлыны кужöмөн. Мiјан роч
сöветскöј мiтератураын абу пöшти весіг öтик төдчана писатель,
кодi ескөн ез велöдчыв Л. Н. Толстојлыс. (А. Толстој, А. С.
Герафiмович, Фадеев, Гладков, Шолохов, Леонов і мукöд).

Пролетарскöј писатель Герафiмович зев стöча і лöбыда
индö, мыјö колö велöдчыны Толстојлыс: 1) писательлы колö

некор не вундлыны ыжыд кывкутөм жылыг быд кывжыс, коді петө сїјө перө улыг, век помкитны сы жылыг, мед быд кыв, быд серпас ласкысис гөлөмәд лыддыгыдылы, мед вәјөдіс сы вежөрөз сїјө ідејасө, кодөс көсјө виставны автор; 2) велөдчыны сувтөдны мортөс, код жылыг гижан, быд сикас положеніејасө, быдсикас отношеніејасө мукөд јөзкөд, петкөдлыны мортсө художественно-вескыда быдсикас лоөмторјасын, мед лыддыгыд шуас: збыл-пө тајө, зк сїз, кыз оломын. Тајө кужөмыд јона-на оз тырмы мїжан сөветскөј писателјаслы. Тајө, ферт, оз шу, мыј Толстојыдылыг велөдчөмтө колө гөгөрвоны кыз сылыг творческөј прїјомјасөө механическөја бостөм. Колө сылыг велөдчыны сы могыс, мед Толстој моз-жө кужны ставсө (пейзаж, портрет, художественнөј деталјас, с. в.) суркнаваны-ладмөдны кыз часыын, мед произведеңіелөн став „механизмјасыс“ ужалісны өтвылыг да отсалісны медса тырвыјө, жужыда да оломсө вескыда петкөдлыны, востыны прөіздеңіелыг ідејасө, воштыны сїјөс лыддыг гөлөмөз да вежөрөз сещөмөн, мед сылы, лыддыгыдылы ез вөв „пөс-һисө көзыд“, а мед өрдөмін моз торошщитіс да щөктіс радејтны сїјөс, мыј вөчө радејганаөн автор, мустөмтны сїјөс, мыј мустөмтө автор. А Толстој кода рөч літератураын тајө вөчны некод ез куж, сыпөнда, мыј Толстој вывті ыжыд да јөн псіхолог (сещөмөз, мыј кушөмсүрө серпасјас—шуам, „Пөмікушкаын“ дуловөс учігас „фед“ лічкөм—врачјас шуөны галлуцінаціјајасөн).

Комі писателјаслы (торја-һын Пед Геһлы да Ізјур Іванлы, кодјаслөн ем гырыс көсјөмјас і поөө кутны надеја, мыј наыс артмасны гырыс мастерјас комі прозаын) колө велөдчыны тајө кужөмад: сытөг оз артмыны куч вестјас (романјас, повестјас—оломсө паскыда да жужыда серпасалан произведеңіејас). А кад, вәжөн-һын кад налы чужны! Мед тајө лоас—бөстам Л. Н. Толстојөс асланым велөдысө. Но Толстојылыг велөдчөм абу кокһы уж: сїјө щөктө асвылад јона ужавны. Толстој—геһалнөј писател, но сїјө і зев ужаслів, некор тап-лаптө оз вөч да леэ печатад: мукөдлатісө (шуам, Кабуша Масловалыс портрет „Воскресеңје“-ын) 20-ыс вымөдалө да вежлалө-вөчө сещөмөз, мыј сінвозад быттө ловја сулалө мортыд, гөтов сїјөс сорһитөдны аскөдыд. Кор Толстој оз көсјы куш аслас наблудеңіејас вылө пыкыны, сїјө ужалө кыз добросовестнөј учонөј-исследовател: шуам, ічөтік „Хаджі Мурат“ вылын Толстој ужаліс 1896-өд восаң 1904-өд воөз, дыржык „Војна і мір“ вылын дорыс. Тајө кадас сїјө „һылаліс“ повчымөн уна материалјас—не сөмын ставсө, мыј вөлі сїјө кад јывыс бібліотека-

јасын, но і ловја јӱзлыг јуасӱмӱн, отсасыгјас материалјасӱ
чукӱртны вӱліны зев уналаын (Петербургын—В. Стасов,
А. А. Толстаја, Ғиғлысын—Шулгін, с. в.—морт 10-ыг уна
быд пелӱсын, кыг чајтис сурны сылы колана материалјас).

Сӱмын тағ ужалӱмӱн артмалӱны ӱкор кувлытӱм про-
ізведӱҗејас, сӱмын тағ ужалӱмӱн сӱветскӱј писателјас
оправдајтасны мїјан раҗетана вожд Сталин јортӱн сетӱм
ӱим: „инжеҗеры душ“, а сытӱгьд комї мїтератураыд век
колӱ „кос роскӱн“, кығ коркӱ вӱлі шуӱма „Ударҗик“ жур-
налын Ізјур Іван.

Сїзкӱ, Толстојӱс катывлан лунјасӱ вајӱ сетамӱј аслы-
ным кыг: пондам велӱдчыны, велӱдчыны і велӱдчыны. Худо-
жественнӱј гїжӱдјас вылын пондам ужавны сїз, кығї ужав-
лїс Л. Н. Толстој.

Москва, 1935 во.

Јуриндалыѣ:

Баярса Иван—Гажа јагым	3
Пед. Гењ—Сера кук	5
Изјур Иван—доменѣлѣн мыж	19
Олек Ондреј—Л. Н. Толстој	30

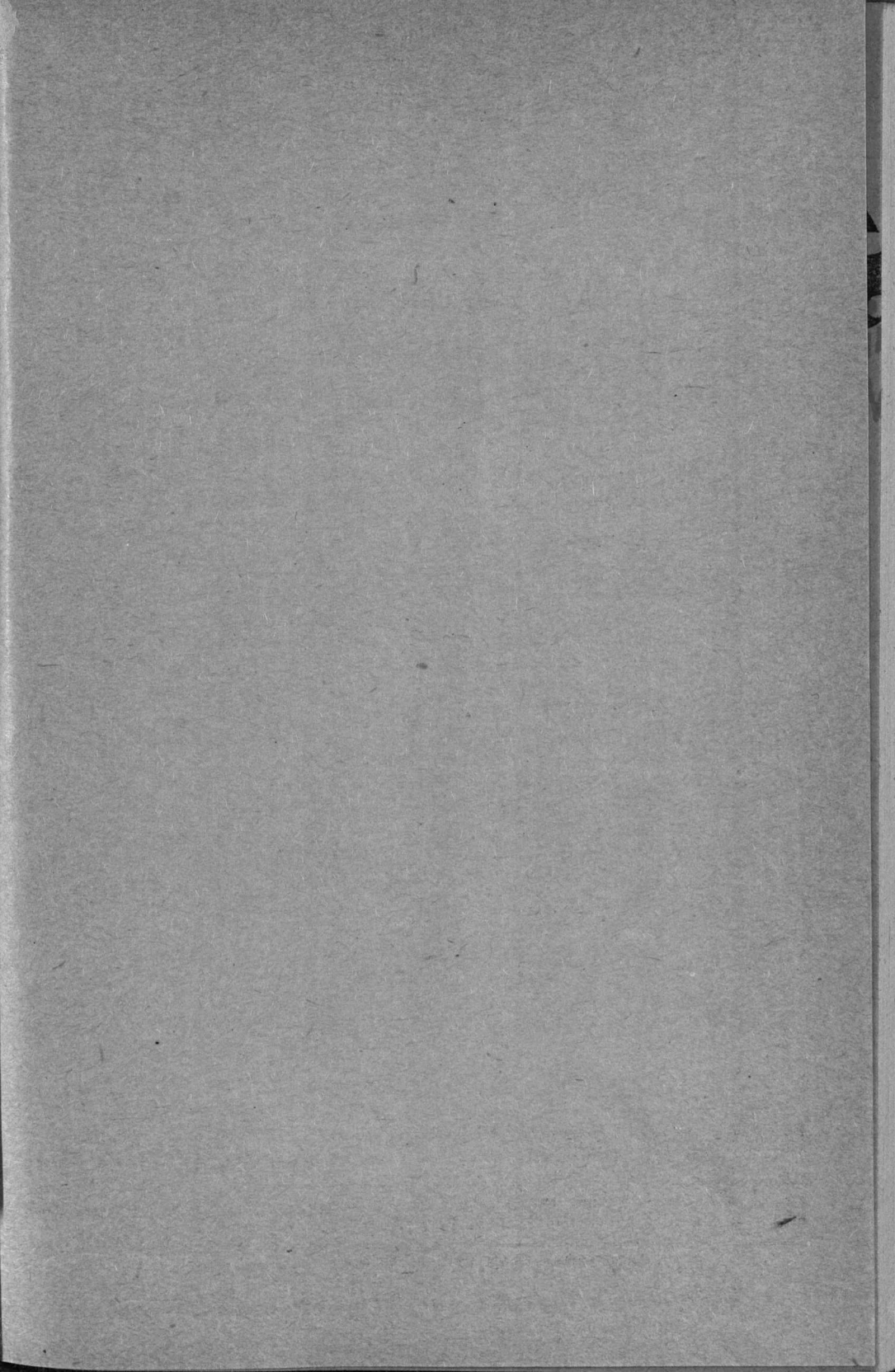
Ишв. № 17

Редколлегіја: М. доронін, П. Шеболкин,
I. Изјуров.

ОТВ. редактор М. доронін.

Облит № 72. Зак. № 3038. Тираж 1000. Стат. формат 62×94 1/16. 36000 зн. в печ. листе
2,75 л. л. Сдано в производство 23/XI-35 г. Подписано и печати 20/XII-35 г.

Типографія Коми ГИЗ, г. Сиктывиняр, Дом Печати.

СУЗӖдӖӖ 1936 ВО ВЫЛО!

ХУДОЖЕСТВОА СӖВЕТСКӖӖ ЛӖТЕРАТУРА
КОМИ ЖУРНАЛ

УДАРНӖК

ЛЕЗӖ СӖВЕТСКӖӖ ПИСАТЕЛӖАС СОЈУЗЛӖН КОМИ ПРАВЛЕНӖИ

ПЕТӖ БЫД ТӖЛЫГЫН ӖТЧЫД

„Ударник“ зӖк Ӗти журнал Коми областын, кӖни печатайтӖны коми сӖветскӖӖ писателӖас ассыныс выль гижӖдӖассӖ (повестӖас, пресаӖас, вӖстӖас, кывбурӖас, фелӖе-тонӖас, критическӖӖ статӖас).

„Ударник“ журнал тышкасӖ социалистическӖӖ пышкӖса национальнӖӖ формаа культура стрӖитӖм вӖсна художествоа кывӖдӖн петкӖдлӖ Коми областын, ВоӖвын краӖын да став СӖвет СоӖузын социализм стрӖитӖм; тӖдмӖдӖ сӖветскӖӖ роч да муӖыв пролетарскӖӖ лӖтература медбур обраӖецӖасӖн, СССР-са торӖа национальностӖасӖа лӖтератураӖасӖн.

„Ударник“ журнал велӖдӖ да быдтӖ выль том гижысӖа сӖс, сетӖ налы отсӖг.

„Ударник“ журналын участӖуйтӖны: Акин ни, БӖжа Ӗгыр, Вьль Паш, ВасӖль Паш, Вокан, Гриш Саш, доронин П., Жугьль, ИзӖур Иван, Колегов Јогор, Луздор Вае, Лебедев М., ЛӖхачов М. П., МӖтрук Јак, Нобдинса ВӖмтор, Оботуров I., ӖлӖк Ӗндрей, Пед Ген, ПитӖу Ӗнд, Пыстин Гьль, Пармазон, Размыслов, Сандрик Јогор, ГӖм Ван, ТӖма ВеӖ, Шыладорса Миш, ШИМ да мукӖд коми сӖветскӖӖ писателӖас да гижны заводӖтысӖас, художникӖас: В. Полаков да М. Безносос.

ЖУРНАЛ СУЗӖдӖАН ДОН: 3 тӖлыс кежлӖ 2 ш. 50 ш.
6 " " 5 " " "
12 " " 10 " " "

„Ударник“ журнал колӖ лоны быд колхозын, лыддысӖан керкаын, школаын, клубын, гӖрд пелӖосын вӖр баракаын, быд вӖрлеӖыс ударник ордын, колхозник ударник ордын, быд ордын, кодӖ иӖтересуйтӖчӖ Коми художественнӖӖ лӖтература быдмӖмӖн.

ЖУРНАЛ сузӖдӖны позӖ быд поштӖвӖӖ отделениӖе ыс да писмӖновлӖдлысӖас пыр. ТорӖа номерӖас нӖбны Коми ПӖЗ магаӖинӖасыс.

Ц. 1936 г.